

Seksuaali-, yhdenvertaisuus- ja turvataitokasvatusta
Porvoon peruskoulujen 6. vuosiluokille

Heidi Saari

2022 Laurea

Laurea-ammattikorkeakoulu

Seksuaali-, yhdenvertaisuus- ja turvataitokasvatusta Porvoon peruskoulujen 6. vuosiluokille

Heidi Saari
Sosionomi (AMK)
Opinnäytetyö
Joulukuu 2022

Heidi Saari

Seksuaali-, yhdenvertaisuus- ja turvataitokasvatusta Porvoon peruskoulujen 6. vuosiluokille

Vuosi

2022

Sivumäärä

80

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli tuottaa Porvoon kaupungin kuraattoripalveluiden käyttöön ikätason mukainen seksuaali-, yhdenvertaisuus- ja turvataitokasvatusmateriaali Porvoon peruskoulun 6. vuosiluokilla tehtävän yhteisöllisen työn tueksi. Kehittämistehtävän taustana olivat THL:n vuonna 2021 toteuttaman kouluterveyskyselyn tulokset, joiden perusteella lasten ja nuorten kokemaa seksuaalinen häirintä oli lisääntynyt huolestuttavassa määrin. Kehittämistutkimuksen tavoitteena oli, että tuotetun oppimateriaalin avulla voitaisiin jatkossa edesauttaa lasten ja nuorten taitoja suojautua sekä verkossa että arkielämässä tapahtuvilta seksuaalisilta loukkauksilta. Samalla tavoitteena oli tarjota lapsille ja nuorille parempaa ymmärrystä ja osaamista niin omien kuin toistenkin rajojen tunnistamisessa ja kunnioittamisessa, auttaa heitä ymmärtämään omaa seksuaalisuuttaan ja edesauttaa kiusaamisen vähentämistä tarjoamalla oppilaille paikkansapitävää tietoa yhdenvertaisuudesta ja seksuaalisesta monimuotoisuudesta.

Opetusmateriaalina toimiva diasarja tuotettiin perehtymällä toimeksiantajan kanssa yhdessä sovittuihin aihealueisiin eli seksuaalikasvatukseen, seksuaaliseen moninaisuuteen, yhdenvertaisuuteen ja erityisesti someen liittyviin turvataitoihin ja koostamalla näistä loogisesti etenevä kahden oppitunnin mittainen diaesitys. Esitystä pilotoitiin useilla eri oppilasryhmillä ja jokaisesta pilottiluennosta tehtiin erilliset palautekyselyt sekä oppilaille että opettajille. Pilotoitua materiaalia kehitettiin saatujen palautteiden lisäksi oppituntien aikana tehtyjen omien havaintojen perusteella. Lopulliselle diasarjalle luotiin opettamisen tueksi vielä erillinen selitysosa. Kehittämistyön tulosta tullaan jatkossa hyödyntämään Porvoon kaupungin perusopetuksessa, osana oppilashuollon toteuttamaa yhteisöllistä työtä.

Asiasanat: seksuaalikasvatus, peruskoulu, yhdenvertaisuus, seksuaalinen häirintä, grooming

Heidi Saari

Sexual, equality and safety skill education for the 6th grade of Porvoo's primary schools

Year

2022

Pages

80

The purpose of this Bachelor's thesis was to produce a sex education material, covering sexuality, equality and safety skills, for the City of Porvoo to be used in primary school's sex education on 6th grade. The produced education material is to be used as a part of communal student welfare work, implemented by school social workers. The basis for this development work was built over the results of the School Health Survey executed by Finnish institute for Health and Welfare in 2021, where the results pointed out a significant increase in sexual harassment experiences among primary school's 4th and 5th graders. The goal of this development work was to improve children's ability to protect themselves against sexual harassment both in real world and online. At the same time the aim was to offer better understanding and skills to recognize and respect both their own limits and the limits of others, help them to better understand their own sexuality and reduce school bullying by offering valid knowledge about equality and sexual diversity.

Educational material was produced by orientating on the topics given by the client, ie. sex education, sexual diversity, equality and protection skills especially online, and forming a slide show covering these topics for a two-hour lesson. Produced material was piloted in several classes and continuously improved based on the feedback received from the separate questionnaires for pupils and teachers and observations made during each pilot. The final version of the slide show was complemented with a separate explanation file in order to make the teaching easier and more fluent. The outcome of this development work will be used as a part of communal student welfare work in Porvoo's primary schools.

Keywords: sex education, primary school, equality, sexual harassment, grooming

Sisällys

1	Johdanto.....	6
2	Työelämäkumppanin esittely	7
3	Kehittämistyössä käsiteltävät teemat	8
3.1	Seksuaalikasvatus	9
3.2	Seksuaalinen moninaisuus ja yhdenvertaisuus	9
3.3	Kiusaaminen ja oppimisympäristön turvallisuus	11
3.4	Lapsiin ja nuoriin kohdistuva seksuaalinen häirintä.....	12
3.5	Grooming	14
4	Opinnäytetyön tarkoitus ja tavoite	16
5	Kehittämistutkimus tutkimusmenetelmänä.....	16
6	Kehittämistyön toteutus.....	18
6.1	Ensimmäinen pilottiluento.....	20
6.2	Toinen pilottiluento	21
6.3	Kolmas pilottiluento	21
6.4	Loput pilottiluennot	22
6.5	Materiaalin esittely kuraattoritiimille.....	23
7	Kehittämistyön arviointi.....	23
7.1	Palautteen kerääminen.....	23
7.2	Oppilaiden palaute.....	25
7.3	Opettajien palaute.....	28
7.4	Kuraattorien palaute	30
8	Haasteita	33
9	Opinnäytetyön eettisyys ja luotettavuus.....	34
10	Yhteenveto	36
	Lähteet.....	39
	Kuviot	43
	Liitteet	44

1 Johdanto

THL:n vuonna 2021 toteuttaman valtakunnallisen kouluterveyskyselyn tulokset näyttivät hälyttävällä tasolla kasvua lasten ja nuorten kokemassa seksuaalisessa häirinnässä, verrattuna edellisen vuonna 2019 toteutetun kouluterveyskyselyn tuloksiin. Vuonna 2021 Porvoon 4. ja 5. luokan oppilaista (N = 949) n. 8 % pojista ja n. 13 % tytöistä oli vastannut myöntävästi kysymykseen ”Kokenut seksuaalista kommentointia, ehdottelua, viestittelyä tai kuvamateriaalin näyttämistä vuoden aikana”. Vuonna 2019 toteutetussa kouluterveyskyselyssä (N = 1014) vastaavat lukemat olivat pojilla n. 3 % ja tytöillä n. 5 %. Kysymykseen ”Kokenut seksuaalista koskettelua tai painostamista koskettamaan vuoden aikana” oli vastannut vuoden 2021 kyselyssä myöntävästi n. 2 % porvoalaisista 4. - 5.-luokkalaisista pojista ja n. 3 % tytöistä. Vuonna 2019 vastaavat lukemat olivat pojilla n. 1,5 % ja tytöillä hieman alle prosentin.

Tätä taustaa vasten Porvoon kaupungin sivistystoimessa nousi perustellusti huoli lasten kokemasta turvallisuudesta ja Porvoon kaupungin sivistystoimen suomenkielisten koulutuspalveluiden kuraattori- ja psykologipalveluista lähestyttiin Laurean ammattikorkeakoulua, tavoitteena löytää sosionomiopiskelija, joka voisi tuottaa ajantasaisen ja ikätason mukaisen seksuaali-, yhdenvertaisuus- ja turvataitokasvatusmateriaalin kaupungin peruskouluissa suoritettavassa oppilashuollon yhteisöllisessä työssä hyödynnettäväksi. Kehittämistyön tekijän valintaan vaikutti se, että tehtävään valikoitunut on aiemmin suorittanut seksuaalineuvojan opinnot (30 op) ja seksuaalikasvattaminen on tullut tutuksi erityisesti yläasteikäisten nuorten parissa työskennellessä. Tältä pohjalta toimeksiantajan oli perusteltua olettaa, että tuotettava materiaali olisi laadukasta, paikkansapitävää ja kohderyhmän mahdollisimman eettisesti huomioivaa ja että opinnäytetyöntekijä olisi aiheeseen myös erittäin motivoitunut.

Työelämäkumppanin kanssa käydyissä tarkemmissa keskusteluissa sovittiin, että kiusaaminen otetaan myös aiheena mukaan kehittämistyönä tuotettavaan oppimateriaaliin ja kiusaamista lähestytään tässä yhteydessä erityisesti seksuaalisuuden teemoista. Opetushallitus on tehnyt vuonna 2022 kiusaamisen osalta täsmennyksiä opetussuunnitelmaan ja näiden täsmennysten myötä oppilaitoksissa on käytettävissä aiempaa tehokkaampia ja oikea-aikaisempia keinoja puuttua kiusaamiseen, syrjintään, häirintään ja väkivaltaan. Lainsäädäntö velvoittaa oppilaita käyttäytymään muita kiusaamatta ja syrjimättä sekä toimimaan siten, etteivät he vaaranna toisten oppilaiden tai kouluyhteisön terveyttä ja turvallisuutta. THL:n vuoden 2021 kouluterveyskyselyssä kysymykseen ”Kiusattuna vähintään kerran viikossa” myöntävästi oli vastannut porvoalaisista 4. - 5.-luokkalaisista n. 7 %, eikä määrissä ollut merkittäviä eroa tyttöjen ja poikien välillä.

Tämän kehittämistyön tarkoituksena oli tuottaa seksuaalisuutta, yhdenvertaisuutta ja turvataitokasvatusta käsittelevä opetusmateriaali ja se päätettiin suunnata erityisesti peruskoulujen 6.-vuosiluokille. Taustatutkimukseen perustavana oletuksena oli, että kaikki käsiteltävänä olevat aiheet soveltuisivat tälle ikäryhmälle ja yksi kehittämistyön tarkoituksista olikin varmentaa ikätasaisuuden paikkansapitävyys niin oppilaille kuin opettajillekin suunnattujen kyselyiden kautta.

Tavoitteena oli, että tuotetun materiaalin avulla voitaisiin jatkossa edesauttaa lasten ja nuorten taitoja suojautua sekä verkossa että arkielämässä tapahtuvilta seksuaalisilta loukkauksilta. Samalla tavoitteena oli tarjota lapsille ja nuorille parempaa ymmärrystä ja osaamista sekä omien että toisten rajojen tunnistamisessa ja kunnioittamisessa ja edesauttaa kiusaamisen vähentämistä tarjoamalla tietoa yhdenvertaisuuden ja seksuaalisen moninaisuuden näkökulmista. Nuori tarvitsee aikuisilta tukea oman seksuaalisuutensa etsinnässä ja moninaisuuden hyväksymisessä ja arvostamisessa, ja kouluissa voidaankin luoda hyvät mahdollisuudet yhdenvertaisuuden toteuttamiselle ja tukemiselle (Santalahti 2018). Asioista avoimesti ja asenteettomasti keskustelemalla ja koettua erilaisuutta neutraloimalla on mahdollista lisätä ymmärrystä ja tätä kautta edesauttaa myös suvaitsevuutta, yhdenvertaisuutta ja kiusaamattomuutta. Kehittämistyönä tuotettu materiaalikokonaisuus tarjoaa myös ihmisoikeudellisia näkökulmia erilaisuuden hyväksymiseen ja sitä kautta myös kiusaamisen ehkäisyyn.

Kouluissa tarjottu seksuaalikasvatus on ensisijaisesti oppikirjoihin pohjautuvaa ihmisen biologiaa, murrosiän muutoksia, lisääntymistä ja lisääntymisterveyttä tai seksitauteja sivuavaa. Yhdenvertaisuus- ja moninaisuuskasvatusta ei ole myöskään aiemmin käsitelty tämän teeman yhteydessä Porvoon peruskouluissa. Tutkimuksen perusteella nuoret kokevat, että koulujen oppimateriaaleissa vallitsee oletamus heteroseksuaalisuudesta ja tietoa kaivattaisiin lisää homoista, lesboista, biseksuaalisuudesta ja sukupuolivähemmistöistä (Santalahti 2018). Kouluissa tarjottava turvataitokasvatus on puolestaan keskittynyt enemmänkin nuoremmille vuosiluokille tarjottavaan kehotunne- ja turvataitokasvatukseen, ei niinkään verkkovälitteiseen häirintään ja siltä suojautumiseen. Näitä epäkohtia lähdettiin tämän kehittämistyön myötä ratkaisemaan.

2 Työelämäkumppanin esittely

Opinnäytetyön työelämäkumppanina toimi Porvoon kaupungin sivistystoimen suomenkielisten koulutuspalveluiden kuraattori- ja psykologipalvelut, josta käytetään tässä opinnäytetyössä jatkossa nimitystä Porvoon kaupungin kuraattoripalvelut, sillä toimeksianto kehittämistehtä-

vään tuli nimenomaisesti kuraattoripalveluiden aloitteesta. Kuraattoripalveluiden on myös tarkoituksena olla jatkossa se ensisijainen taho, joka tuotettavaa materiaalia työssään hyödyntää.

Opiskeluhooltoon kuuluvien kuraattorin toimesta on säädetty erikseen oppilas- ja opiskelija-huoltolaissa (30.12.2013/1287). Lain mukaisesti opiskeluhoollolla tarkoitetaan sellaista toimintaa oppilaitosyhteisössä, jonka tavoitteena on edistää ja ylläpitää opiskelijan tai oppilaan hyvää oppimista, hyvää psyykkistä ja fyysistä terveyttä, sosiaalista hyvinvointia sekä edellytyksiä näihin. Opiskeluhoolto on ensisijaisesti ennaltaehkäisevää ja koko oppilaitosyhteisöä tukevaa toimintaa. Yhteisöllisen työn lisäksi oppilaalla tai opiskelijalla on oikeus myös yksilökohtaiseen opiskeluhooltoon. Opiskeluhoollon palveluita ovat kuraattoripalveluiden lisäksi psykologi- ja koulu- ja opiskeluterveydenhuollon palvelut.

Yhteisöllinen oppilas- tai opiskeluhoolto tarkoittaa oppilas- ja opiskelijahuoltolain (30.12.2013/1287) 4 §:n mukaisesti toimintakulttuuria ja toimia, joiden avulla oppilaiden ja opiskelijoiden oppimista, hyvinvointia, sosiaalista vastuullisuutta, terveyttä, vuorovaikutusta ja osallisuutta sekä opiskeluympäristön terveellisyyttä, turvallisuutta ja esteettömyyttä saadaan edistettyä. Jokainen opiskeluhoollon toimijoista toteuttaa työssään yhteisöllistä opiskelijahuoltoja. Yhteisöllisen työn teemat ovat kuitenkin riippuvaisia kunkin toimijan työympäristön tarpeista ja tavoitteista. Jokaisella opiskeluhoollon kuraattorilla on myös vapaus toteuttaa tekemäänsä yhteisöllistä työtä niillä menetelmillä, jotka kokee itselleen sopiviksi ja omassa työssään toimiviksi ja tehokkaiksi. Työelämäkumppanin tarpeena oli saada kehittämistyön tuloksena käyttökelpoinen seksuaali-, yhdenvertaisuus- ja turvataitokasvatusmateriaali perusopetuksen 6. vuosiluokille suunnattuun, kuraattorien tai muun oppilashuollon toteuttamaan yhteisölliseen työhön.

3 Kehittämistyössä käsiteltävät teemat

Porvoon kaupungin kuraattoripalveluilta tulleen toimeksiannon mukaisesti kehittämistyössä tuotetun seksuaalikasvatusmateriaalin pääaiheita otsikkotasolla olivat seksuaalisuus, yhdenvertaisuus sekä turvataidot. Näiden pääaiheiden yhteydessä tarkemmin käsiteltäviä aiheita olivat seksuaalisuus ja seksuaalikasvatus, seksuaalinen monimuotoisuus ja yhdenvertaisuus, lasten oikeudet ja seksuaalioikeudet, erityisesti seksuaalisesta moninaisuudesta kumpuava kiusaaminen ja kiusatuksi tuleminen, seksuaaliset loukkaukset sekä verkkoympäristössä tapahtuvaan lasten tai nuorten seksuaaliseen houkutteluun eli groomingiin kytkeytyvä turvataitokasvatus. Näitä aihealueita käsitellään seuraavassa hieman tarkemmin.

3.1 Seksuaalikasvatus

Seksuaalikasvatuksen tarkoituksena on opettaa lapsia ja nuoria tekemään sellaisia valintoja, jotka parantavat heidän seksuaalista hyvinvointiaan ja osaltaan kehittävät yhteiskuntaa myötätuntoiseen, tasa-arvoiseen ja oikeudenmukaiseen suuntaan (WHO 2010). On tärkeää, että kouluissa tarjottava seksuaalikasvatus on lapsen tai nuoren oikeuksia ja moninaisuutta kunnioittavaa (THL 2022). Seksuaalisen hyvinvoinnin lisäksi hyvä seksuaalikasvatus tähtää seksuaaliterveydestä huolehtimiseen ja sellaisten tietoja ja taitojen omaksumiseen, joiden avulla henkilöiden on mahdollista pohtia omia asenteitaan seksuaalisuuteen liittyvissä asioissa. Nämä tiedot ja taidot puolestaan auttavat heitä tekemään mahdollisimman hyviä valintoja omaan seksuaalisuuteen ja sen toteuttamiseen liittyen. Seksuaalioikeudet ovat jakamattomia ihmisoikeuksia ja yksi näistä oikeuksista on oikeus tietoon. (Väestöliitto 2022.)

Seksuaalikasvatuksessa korostetaan jokaisen yksilön omaa seksuaalista itsemääräämisoikeutta ja oikeutta kokea oma seksuaalisuus arvokkaana ja hyvänä (Väestöliitto 2022). Seksuaalikasvatuksella on merkittävä rooli seksuaalisen hyvinvoinnin edistämässä ja seksuaalisen väkivallan ehkäisyssä (THL 2022). Samalla seksuaalikasvatus tarjoaa mahdollisuuden pohtia eri sukupuolia ja seksuaalisuuksia ja suhtautua erilaisuuteen hyväksyvästi.

Ilman suunnitelmallisesti toteutettua seksuaalikasvatusta nuoren kyky ymmärtää seksuaalisuutta ja toisaalta kyky kyseenalaistaa erilaisia vääriä uskomuksia voi jäädä puutteelliseksi (Väestöliitto 2022). Kouluilla on suuri vastuu seksuaalikasvatuksesta. Olisikin tärkeää, että seksuaalikasvatus ymmärrettäisiin laaja-alaisena toimintona ja vastuu siitä jaettaisiin kaikkien koulussa työskentelevien aikuisten ja oppilaiden kesken. Moninaisuutta ei useinkaan tunnisteta kouluissa, samoin suhtautuminen normista poikkeavaan sukupuoleen tai seksuaaliseen suuntautumiseen voi olla ongelmallista. (Santalahti 2018.)

Sen lisäksi, että kokonaisvaltainen seksuaalikasvatus auttaa lasta tai nuorta löytämään ja tunnistamaan omat rajansa ja kunnioittamaan muiden henkilöiden rajoja, antaa se hänelle myös keinoja tutustua omaan seksuaalisuuteensa, mikä on merkittävä osa nuoruuden kehitystehtävää (Väestöliitto 2022). Seksuaalikasvatus ei myöskään altista nuorta riskikäyttäytymiselle tai edesauta seksuaalisten kokemusten varhaista hankkimista, vaan päinvastoin suojaa lasta (Caciatore 2020).

3.2 Seksuaalinen moninaisuus ja yhdenvertaisuus

Maailman terveysjärjestö WHO (2010) määrittelee seksuaalisuuden siten, että seksuaalisuus on keskeinen osa ihmisyyttä jokaisessa elämän vaiheessa pitäen sisällään sukupuolen, sukupuoli-identiteetin, sukupuoliroolit, seksuaalisen suuntautumisen, mielihyvän, erotiikan, seksuaaliset suhteet ja lisääntymisen. Biologisena sukupuolena voi olla mies, nainen tai intersukupuolisuus, jolloin piirteitä on sekä miehen että naisen sukupuolesta. Sukupuoli-identiteetti

kertoo siitä, mihin sukupuoleen ihminen kokee kuuluvansa, vai kokeeko kuuluvansa mihinkään, ja seksuaalinen suuntautuminen kertoo puolestaan sen, kehen ihminen tuntee joko emotionaalista tai seksuaalista vetovoimaa, ihastuu tai rakastuu. Jokaisella on oikeus määrittellä seksuaalinen suuntautumisensa haluamallaan tavalla. Usein suuntautuminen määritellään tunteiden kohteen ja oman sukupuolen perusteella. (Sexpo 2020.)

Sukupuolen moninaisuuden ja seksuaalisen suuntautumisen pohtiminen eivät ole nuorten elämässä irrallisia asioita, vaan ne ovat osa arkipäivää ja nuoren kehitystä (Santalahti 2018). Lapsen sukupuoli- ja seksuaali-identiteetti sekä sukupuoliroolit alkavat muodostua jo varsin varhain eli noin kolmannen ikävuoden paikkeilla (Ilomäki 2021). Ihmisoikeuksien näkökulmasta on tärkeää, että ihminen saa määrittää sosiaalisen sukupuolensa itse (Kärnä, Uusi-Mäkelä & Mattila 2018).

Seksuaalisen suuntautumisen moninaisuus käsittää kaikki ne suuntautumisen muodot, joita ihmisillä on. Suuntautumisia ovat heteroseksuaalisuuden lisäksi muun muassa lesbous eli tyttö tyttöön, homous eli poika poikaan, biseksuaalisuus eli tyttö tai poika sekä tyttöihin että poikiin, tai käsitteen tulkinnasta riippuen myös muunsukupuolisiin, ja panseksuaalisuus eli henkilöön kohdistuva seksuaalinen kiinnostus toisen sukupuolesta tai sukupuolettomuudesta riippumatta. Näiden lisäksi on myös lukuisia muita tapoja määrittellä omaa seksuaalista suuntautumistaan tai tehdä valinta olla määrittelemättä itseään lainkaan. (Sexpo 2020.) Seksuaalikasvatuksen tulee sisältää tietoa heteroseksuaalisuuden lisäksi homoista, lesboista, biseksuaalisuudesta, transihmisistä sekä intersukupuolisista ja muunsukupuolisista henkilöistä (Santalahti 2018).

Perinteisesti vallalla ollut heteronormatiivinen ajattelutapa lähtee siitä, että ihmiset voi jakaa kahteen sukupuoleen ja nämä sukupuolet ovat kiinnostuneita toisistaan. Tällainen lähestymistapa esittää ja olettaa ainoastaan sellaisia ihmissuhteita ja perheitä, joiden jäsenet ovat miehiä ja naisia ja muunlaiset identiteetit ja romanttisten suhteiden muodot jätetään näkyvämmiksi. Homo-sanan käytöllä haukkumasanalla viestitetään, että muu kuin heteronormatiivinen seksuaalisuus on ei-toivottua ja vähempiarvoista. Heteronormatiivisuuden ja homofobisuuden taustalla voi olla myös pelkoa muita seksuaalisuuden muotoja kohtaan. (Sexpo 2020.) Homoseksuaalisuutta pelätään, koska se koetaan leimaavaksi. Seksuaalivähemmistöihin kohdistuva syrjintä on monesti ylisukupolvista ja usein käyttäytymisen taustalla on tietämättömyys. Nuorella ei ole samankaltaisia valmiuksia kohdata syrjintää ja erilaiseksi määrittelyä kuin aikuisilla, ja kielteiset käsitykset voidaan sisäistää osaksi minäkuvaa. Erilaisuuden kokemus voi puolestaan aiheuttaa lapsessa tai nuorena ahdistusta tai masennusta ja ulkopuolisuuden tunnetta. Syrjintä voi myös lisätä päihteiden käyttöä ja eristäytymistä, mikä puolestaan vaikuttaa koulunkäyntiin ja oppimistuloksiin. Tutkimusten mukaan itsemurha-ajatukset ja yritykset ovat seksuaalivähemmistöön kuuluvilla pojilla ja nuorilla miehillä heteroverrokkeja yleisempiä. (Santalahti 2018.)

Termillä *yhdenvertaisuus* korvataan nykyisellään aiemmin käytössä ollut termi *suvaitsevaisuus*. Käytetystä termistä riippumatta tällä tarkoitetaan sitä, että ihmiset ovat keskenään samanarvoisia riippumatta sukupuolesta, iästä, etnisestä tai kansallisesta alkuperästä, kansallisuudesta, kielestä, uskonnosta ja vakaumuksesta, mielipiteestä, vammasta, terveydentilasta, seksuaalisesta suuntautumisesta tai muusta henkilöön liittyvästä syystä. Oikeudenmukaisessa yhteiskunnassa tällaiset tekijät eivät vaikuta henkilön mahdollisuuteen päästä esimerkiksi koulutukseen tai saada työtä ja erilaisia palveluja, sillä perusoikeudet kuuluvat kaikille. Koulun tehtävänä on kasvattaa oppilaat siihen, että jokaista ihmistä kohdellaan yhdenvertaisesti ja yhtä arvokkaina kaikissa asioissa. (Elo, Sundström, Tuominen, Lappalainen & Tukonen 2010.) Tässä opinnäytetyössä käytetään tietoisesti termiä *yhdenvertaisuus*, sillä sana *suvaitsevaisuus* voidaan mieltää enemmänkin erilaisuuden suvaitsemiseksi ja sietämiseksi, kun taas yhdenvertaisuus sanana viestii ihmisten aidosta yhdenvertaisuudesta heidän keskinäisistä erillaisuuksistaan riippumatta.

3.3 Kiusaaminen ja oppimisympäristön turvallisuus

Opetussuunnitelmien perusteita on täsmennetty Opetushallituksessa vuoden 2022 aikana siten, että täsmennysten tavoitteena on saada vahvistettua oppilaan ja opiskelijan oikeusturvaa ja oppimisympäristön turvallisuutta. Täsmennysten myötä oppilaitoksissa on käytettävissä aiempaa tehokkaampia ja oikea-aikaisempia keinoja puuttua kiusaamiseen, syrjintään, häirintään ja väkivaltaan. Muutoksia on tehty perusopetuslakiin, lakiin ammatillisesta koulutuksesta ja lukiolakiin ja muutokset ovat astuneet voimaan 1.8.2022. Lainsäädäntö velvoittaa oppilaita käyttäytymään muita kiusaamatta ja syrjimättä sekä toimimaan siten, etteivät he vaaranna toisten oppilaiden tai koulu yhteisön terveyttä ja turvallisuutta. (OPH 2022.)

Koulukiusaaminen ja kouluissa tapahtuva väkivalta ovat ryhmäilmiöitä. Kiusaamiseen puuttumista pelätään, koska pelätään että voidaan joutua itse kiusatuksi. Samoin pelätään oman sosiaalisen statuksen laskua. Nuori saattaa myös itse pelätä omaa mahdollista homoseksuaalisuuttaan ja pelko voidaan peittää esimerkiksi voimakkaan vihamielisyyden taakse. Seksuaalivähemmistöihin kohdistuvan vihan ja halveksunnan taustalta voi siis löytyä myös epävarmuutta omasta seksuaali-identiteetistä. (Santalahti 2018.)

Kiusaamisen ennaltaehkäisyä ja kiusaamiseen puuttumista edistetään laajalla rintamalla ja tavoitteena on vahvistaa koulujen, oppilaitosten ja yhteiskunnan edellytyksiä puuttua kiusaamiseen ja ehkäistä kiusaamisesta aiheutuvaa kärsimystä. Kiusaamisen vastaisesta ohjelmasta vastaa opetus- ja kulttuuriministeriö. Oppilaiden hyvinvoinnin vahvistaminen sekä kiusaamisen, väkivallan ja häirinnän ehkäisy ovat myös osa Opetushallituksen strategista ja yhteiskunnallista vaikuttavuustyötä. (OPH 2022.)

Kokemus kiusatuksi tulemisesta on yleistä niille nuorille, joiden seksuaalisuus on normista poikkeavaa. Tällöin oma mahdollisuus ilmaista ja toteuttaa seksuaalista suuntautumistaan tai sukupuolen kokemustaan voi olla vaikeaa. On tärkeää, että seksuaalioikeuden huomioidaan kouluympäristössä siten, että koulun fyysinen ympäristö, sen toimintakulttuuri, opetusmateriaali ja opetus sekä kouluterveydenhuolto arvioidaan myös seksuaalioikeuksien näkökulmasta. (Santalahti 2018.)

Kiusaamisen ehkäisyyn kiinnitetään jatkuvasti huomiota koulujen toimintakulttuurin myötä. Keskeistä kiusaamisen ehkäisyssä on osallistava, yhteisöllinen ja turvallinen koulu yhteisö. Vastuu turvallisesta koulupäivästä kuuluu jokaiselle koulu yhteisön jäsenelle. Porvoon peruskoulut ovat kollektiivisesti mukana valtakunnallisessa Kiva koulu -ohjelmassa, jonka tavoitteina on ehkäistä kiusaamista, puuttua tehokkaasti kiusaamistilanteisiin ja tehdä jatkuvaa seuranta. Mikäli kiusaamista on jo ilmennyt, seurataan, onko se loppunut sekä tehdään jälkihoidon arviointia. Moniammatillinen yhteistyö sekä kodin ja koulun välinen yhteistyö ovat Kiva koulu -ohjelmassa tärkeitä. (Porvoo 2022b.) Porvoon kaupungin sivistystoimeen on lisäksi perustettu syksyllä 2022 määräaikainen ja hankerahoitteinen kiusaamisen vastaisen työn projektikoordinaattorin toimi. Projektikoordinaattorin työn kuvaan kuuluu päivittää ja edelleen kehittää porvoolaisten peruskoulujen kiusaamisen vastaiseen työhön liittyviä toimintamalleja liittyen ennaltaehkäisyyn, varhaiseen puuttumiseen, seurantaan ja jälkihoidon.

3.4 Lapsiin ja nuoriin kohdistuva seksuaalinen häirintä

Suomen rikoslain (19.12.1889/39) mukainen suojaikäraja on 16 vuotta ja tämän myötä kaikki aikuisen alle 16-vuotiaaseen lapseen kohdistamat seksuaaliset teot täyttävät lähtökohtaisesti rikoksen tunnusmerkit. Suomen poliisille ilmoitettiin vuonna 2021 lähes 5 400 seksuaalirikosta ja näistä lapsiin kohdistuvia ilmoituksia oli reilusti yli puolet. Tämän lisäksi poliisissa tutkittiin vuonna 2021 yli 850 rikosta, jotka liittyivät lapsia seksuaalisesti esittävään kuvamateriaaliin. (Poliisi 2022.) Seksuaalinen väkivalta loukkaa vakavalla tavalla lapsen koskemattomuutta, hyvinvointia ja kehitystä ja oikeus tulla suojelluksi seksuaaliselta väkivallalta on yksi lapsen tärkeimpiä oikeuksia (Iivonen 2019).

Lapsiin kohdistuvat seksuaalirikokset ovat arkaluonteisia ja vahingollisia. Arkaluonteisuuden ja uhrin kokeman häpeän vuoksi niitä ei ilmoiteta aina poliisille. Kuitenkin pieneltäkin tuntuva yksittäinen teko voi mahdollistaa sen, että poliisi pääsee laajemman juttusarjan jäljille, sillä tekijöillä on usein monia uhreja. Ilmoittaminen voi johtaa usean teon estymiseen ja pysäyttää jo meneillään olevat tapahtumat. Tästä syystä on erittäin tärkeää, että poliisille tehdään ilmoitus riippumatta tapauksen koetusta vakavuusasteesta. (Poliisi 2022.)

Termi *seksuaalinen häirintä* tarkoittaa seksuaalista, ei-toivottua sanallista, sanatonta tai fyysistä tekoa. *Seksuaalinen ahdistelu* on puolestaan teko, joka loukkaa kohteen itsemääräämisoikeutta. (Rikosuhripäivystys 2022.) Tällaisia tekoja voivat olla esimerkiksi intiimialueille koskeminen tai suuteleminen ilman lupaa. Seksuaalinen ahdistelu on yksi seksuaalisen häirinnän muoto. (Lapsuus.ouka.fi 2022.)

Seksuaalisessa häirinnässä kyse on vallankäytöstä ja sen kohde kokee ilmapiirin usein uhkaavaksi, alistavaksi, halventavaksi, ahdistavaksi tai nöyryyttäväksi. Seksuaalista häirintää voidaan usein pyrkiä piilottamaan huumorin alle, jolloin kohde saatetaan leimata tämän varjolla huumorintajuttomaksi. Seksuaalista häirintää ovat seksuaalisesti vihjailevat ilmeet tai eleet, seksuaalissävytteiset puheet, vitsit tai ehdotukset, henkilön ulkonäköä tai yksityiselämää koskevat intiimit kysymykset tai huomautukset, epäasiallisten seksuaalisten sisältöjen jakaminen sosiaalisen median kanavissa, fyysinen lähentely ja koskettelu, seksuaaliseen kanssakäymiseen liittyvät ehdotukset ja vaatimukset sekä raiskaus tai sen yritys. Häirintä voi ilmetä myös sukupuolta halventavana puheena, sukupuolen alentamisena tai koulukiusaamisena, kun kiusaamisen perusteena on sukupuoli tai seksuaalinen suuntautuminen. (Lapsuus.ouka.fi 2022.)

Seksuaalisessa hyväksikäytössä tekijä taivuttaa omaa asemaansa tai ikäänsä hyväksikäyttäen teon kohteen yhdyntään tai muuhun seksuaaliseen tekoon kanssaan. Hyväksikäytön tunnusmerkit täyttyvät esimerkiksi silloin, jos teon kohde on sairas, vammainen, päihteistä johtuen tiedoton tai muulla tavoin avuton. Lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä on kyse silloin, jos seksuaalisen teon kohde on alle 16-vuotias, mikäli kumppani ei ole itse lähestulkoon samankäinen. (Rikosuhripäivystys 2022.) Lapsen seksuaalisessa hyväksikäytössä kyse on yleensä muista teoista kuin sukupuoliyhteydestä. Seksuaaliset teot ovat siis usein muun kaltaisia lapsen koskemattomuutta loukkaavia tekoja. Jos lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä on syytä epäillä, asia tutkitaan poliisin, lastensuojeluviranomaisten ja terveydenhuollon keskinäisenä yhteistyönä. Kaikille seksuaalista hyväksikäyttöä kokeneille lapsille toteutetaan yksilöllinen psykososiaalisen tuen ja hoidon tarpeen arviointi. (Tiitinen 2022.)

Kun puhutaan seksuaalipalveluiden ostamiselta nuorelta, tällä tarkoitetaan sitä, että tekijä lupaa tai antaa korvauksen alle 18-vuotiaalle siitä, että tämä ryhtyy sukupuoliyhteyteen tai muuhun seksuaaliseen tekoon. Lapsen houkutteleminen seksuaalisiin tarkoituksiin on kyseessä silloin, jos tekijä ehdottaa lapselle tapaamista tai muunlaista kanssakäymistä valmistakseen tai saadakseen kuvia tai kuvatalenteita, joissa lapsen sukupuolisiveellisyttä loukataan tai jos tarkoituksena on kohdistaa lapseen seksuaalista hyväksikäyttöä tai ostaa seksipalveluita alle 18-vuotiaalta. (Rikosuhripäivystys 2022.)

3.5 Grooming

Groomingilla tarkoitetaan aikuisen tekemää tietoista ja tavoitteellista toimintaa, jonka tavoitteena on aikaansaada seksuaalinen kontakti lapseen tai houkuttella lapsi toimimaan seksuaalisella tavalla. Hyväksikäyttöön tähtäävä houkuttelu voi tapahtua kasvokkain tai netin välityksellä. (Nuts 'n Eggs 2022.) Grooming kohdistuu kaikkiin sukupuoliin mutta useimmiten teon kohteena on tyttö. Samoin tekijä voi edustaa mitä sukupuolta tahansa mutta useimmiten kyseessä on mies. (Vaaranen-Valkonen 2022.) Grooming on luonteeltaan moniulotteista ja se sisältää kaikki ne sanat ja teot, jotka groomaaja kohdistaa joko lapseen tai hänen lähipiiriinsä. Groomaaja voi lasta seksuaalisiin tekoihin houkutellessaan yrittää saada sinnikkäästi lasta viestittelemään kanssaan. Hän voi pyytää pitämään keskustelut salassa ja ohjata keskustelut yleisiltä some- tai pelialustoilta yksityisiin kanaviin. Pyyntönä voi olla, että lapsi jakaisi salaisuuksiaan tai jotain henkilökohtaisia tietojaan, kuten koulun nimen tai osoitteen. Lapsen ulkonäköä voidaan kehua ja häneltä voidaan kysellä intiimejä asioita. Tietoja saatuaan groomaaja voi uhkailla tai kiristää lasta lähettämään itsestään seksuaalissävyytteisiä kuvia ja kuvia saatuaan hän voi uhata jakaa niitä nettiin tai näyttää niitä lapsen tutuille, ellei niitä lähetetä lisää. Lasta voidaan uhata myös väkivallalla. (Pelastakaa Lapset 2022.)

Vaikka groomingia voi tapahtua myös netin ulkopuolella, erityisesti verkkovälitteinen lapsiin kohdistuva seksuaalinen häirintä ja väkivalta on tilastollisesti merkittävästi kasvanut. Erityisen huolestuttavaa on se, että verkkovälitteisissä seksuaalirikoksissa uhreina olevat lapset ovat yhä nuorempia. Nuorimmat Suomessa tiedetyt uhrin ovat jopa 5-vuotiaita ja suuri osa uhreista on 8 - 13-vuotiaita. Suurimmassa riskiryhmässä verkkovälitteisessä seksuaalirikollisuudessa ovat tutkimustiedon valossa 9 - 12-vuotiaat lapset, jotka ovat sosio-kognitiivisilta kyvyiltään siinä vaiheessa, että heidän on hyvin hankalaa osata tunnistaa rikokseen tähtäävää vuorovaikutusta. Tekijät ovat usein myös äärimmäisen taitavia omassa toiminnassaan ja he tietävät tarkalleen, miten saada lapsi toimimaan niin, että tekijän tavoitteet täyttyvät sekä kuvien tai videomateriaalin saamisessa että myös lapsen hiljentämisessä häpeän tunnetta hyödyntäen. (Vaaranen-Valkonen 2022.) On myös mahdollista, että lapsi itse on viestittelyssä aloitteellinen tai aktiivinen osapuoli. Tämä voi osaltaan lisätä lapsen kokemaa syyllisyyttä ja häpeää. (Pelastakaa Lapset 2022.) Näissä tilanteissa lapsi ei myöskään kerro kokemastaan seksuaaliväkivallasta, häirinnästä tai houkuttelusta. Kun lapsiin kohdistuneesta seksuaalisesta häirinnästä puhutaan, on erityisen tärkeä tiedostaa ja muistaa se, että lapseen kohdistuvasta seksuaalisesta häirinnästä esiin nouseva häpeä ei kuulu lapselle, hänen huoltajilleen tai muille tahoille vaan häpeä seksuaalirikoksesta kuuluu vain ja ainoastaan tekijälle. (Vaaranen-Valkonen 2022.)

Suojaavista ja altistavista tekijöistä riippumatta kuka tahansa voi joutua uhriksi. Lapsen ja nuoren kasvua on mahdollista tukea sillä, että ympärillä on turvallisia aikuisia, lapsen ja nuoren omia vahvuuksia, sosiaalisia taitoja ja kokemusta pärjäämisestä vahvistetaan sillä, että

hänellä on oikeaa ja ikätason mukaista tietoa seksuaalisuudesta. Oikein ajoitettu seksuaalikasvatus on tärkein keino, jolla voidaan ennaltaehkäistä lasten ja nuorten joutumista seksuaalisen väkivallan uhreiksi. Lapset tarvitsevat tietoa siitä, kuinka suojata itseään netissä. Lapset tarvitsevat myös tietoa siitä, millainen puhe ja minkälaiset teot ovat seksuaalista häirintää. (Pajamäki 2022.)

Groomingissa on kyse piilorikollisuudesta, joten suunnaton määrä lapsiin kohdistuvaa houkuttelua ja väkivaltaa jää piiloon eivätkä tilastot kerro totuutta tämän kaltaisen rikollisuuden määrästä. Verkkovälitteisyys ja teknologia mahdollistavat sen, että tekijä voi kontaktoida lukuisia uhreja samalla kertaa. Vain murto-osa verkkovälitteisistä seksuaalirikoksista tulee poliisin tietoon, sillä uhrit eivät uskalla kertoa tilanteesta, johon ovat joutuneet. (Vaaranen-Valkonen 2022.) Keski-Suomessa paljastui vuonna 2021 laaja seksuaalirikos, jossa uhreja on epäilty olevan yli 200. Alakouluikäiseksi tekeytynyt tekijä houkutteli lukuisia lapsia seksuaaliin tekoihin ja nuorimmat uhreista olivat vasta 8-vuotiaita. (Mäentausta 2021.) Uhrien suuresta määrästä huolimatta näistä teoista oli tehty vain yksi rikosilmoitus eli ainoastaan yksi uhreista oli uskaltanut kertoa teosta eteenpäin (Rossi 2022).

THL:n vuonna 2021 teettämän kouluterveyskyselyn tulosten mukaan kyselyyn vastanneista Porvoon 4. - 5.-luokkalaisista n. 39 % vastasi kertoneensa kokemastaan seksuaalisesta häirinnästä tai väkivallasta luottamalleen aikuiselle. Tämä tarkoittaa, että reilu enemmistö oli jättänyt asiasta kertomatta. Suurin osa lapsista ei kerro kokemastaan häirinnästä aikuisille, vaan asiasta kerrotaan todennäköisimmin kaverille (Pelastakaa Lapset 2018, 21.) On myös todennäköistä, että seksuaaliväkivaltaa verkossa kohdanneet lapset ja nuoret eivät kerro toiminnasta kenellekään, sillä oma toiminta saattaa hävetä tai lapsessa tai nuoressa voi herätä pelko siitä, että heitä pidettäisiin osasyllisinä heihin kohdistuneeseen seksuaaliseen hyväksikäyttöön ja seksuaaliväkivaltaan. Häpeä, pelko ja syyllisyys puolestaan voivat lamaannuttaa. Mikäli koe-tusta seksuaaliväkivallasta ei kerrota, lapsi tai nuori voi jäädä ilman tarvitsemaansa tukea ja apua. Tästä syystä olisi erittäin tärkeää rohkaista lasta tai nuorta puhumaan näistä aiheista, vaikka aiheet koetaan vaikeiksi. (Oinas, Pietilä & Tuohino 2020, 19.)

Verkossa käytävät keskustelut tapahtuvat usein nimimerkin turvin. Tästä syystä lapsi tai nuori voi tuntea turvaa kokemastaan anonyymiudesta ja olla tämän takia valmis heittäytymään hyvinkin avoimeen keskusteluun entuudestaan tuntemattomat tahon kanssa. Vaikka lapsi tai nuori ei olisi ollut alun perin juurikaan kiinnostunut saamistaan viesteistä, tekijä voi hyödyntää sinnikkyytään ja jatkuvaa huomion tarjoamista, ja yhteyden saatuaan keskustelut voivat edetä lyhyessä ajassa hyvinkin syvällisiksi. Aikuinen voi luoda itselleen valeprofiileja ja esiintyä esimerkiksi lapsen kanssa samanikäisenä ja kopioida lapsen profiilista poimimiaan harrastuksia myös omaan profiiliinsa. Aina tekijä ei kuitenkaan tekeydy nuoremmaksi, vaan saattaa

myös hyödyntää aikuisen statuksen luomaa valta-asetelmaansa. (Oinas ym. 2020, 20.) Toisaalta taas aikuinen voi hyödyntää ikäänsä saamalla lapsen tai nuoren kokemaan, että tämä on ikäistään vanhemman oloinen ja siksi kiinnostava (Rossi 2022).

Pauliina Sillfors (Oinas ym. 2020, 24) kuvaa Manja Nikolovskan Jyväskylän yliopistossa vuonna 2020 tekemää tutkimusta *The Internet as a creator of a criminal mind and child vulnerabilities in the cyber grooming of children*, jonka tulosten mukaan houkutteluprosessi saattoi olla hyvinkin nopeasti etenevä. Uhrilta pyydettiin kuvaa, videokeskustelua, puhelua, sijaintia tai tapaamista keskimäärin keskustelun kolmantena päivänä. Lapsi paljasti useimmiten sijaintinsa ja lähetti kuvansa kahden päivän sisällä saamastaan pyynnöstä. Uhreista yli puolet suostui tapaamiseen ja alle puolet puheluun. Aikuisilla on siis erittäin lyhyt aika puuttua tilanteeseen, jossa lapsella on riski joutua seksuaaliväkivallan uhriksi, mikä korostaa ennaltaehkäisevien toimien tarvetta ja tärkeyttä.

4 Opinnäytetyön tarkoitus ja tavoite

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli tuottaa ikätason mukainen seksuaali-, yhdenvertaisuus- ja turvataitokasvatusmateriaali Porvoon peruskoulun 6. vuosiluokille. Tarve materiaalin tuottamiselle pohjautui THL:n vuonna 2021 teettämän kouluterveyskyselyn tuloksiin, jotka näyttivät hälyttävää kasvua 4. - 5. luokkalaisten kokemassa seksuaalisessa häirinnässä. Tavoitteena oli, että tuotetun materiaalin avulla voitaisiin jatkossa edesauttaa lasten ja nuorten taitoja suojautua sekä verkossa että arkielämässä tapahtuvilta seksuaalisilta loukkauksilta. Samalla tavoitteena oli tarjota lapsille ja nuorille parempaa ymmärrystä ja osaamista sekä omien että toisten rajojen tunnistamisessa ja kunnioittamisessa, oman seksuaalisuutensa ymmärtämisessä ja edesauttaa kiusaamisen vähentämistä tarjoamalla oppilaille paikkansapitävää tietoa yhdenvertaisuuden ja seksuaalisen moninaisuuden näkökulmista.

5 Kehittämistutkimus tutkimusmenetelmänä

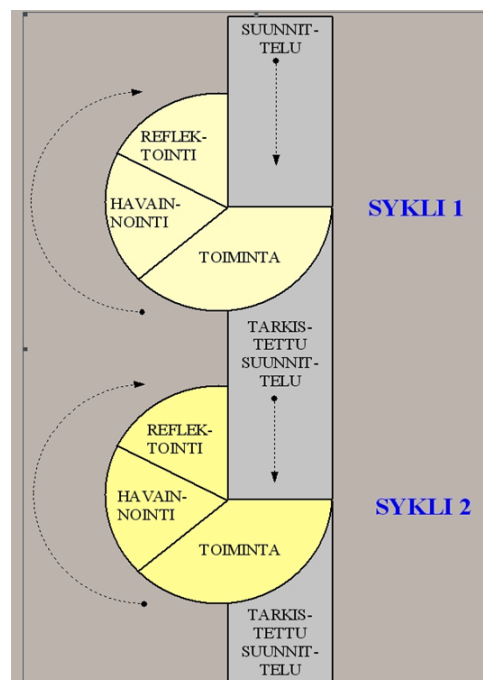
Tutkimuksellisuus on olennainen osa kehittämistyötä. Tutkimuksellisuudella ei tarkoiteta vain jonkin tutkimuksen toteuttamista esimerkiksi haastattelemalla tai kyselyllä, vaan tutkimuksellisuus on tätä laajempi lähestymistapa. Tutkimuksellisuus mielletään keskeiseksi osaamisalueeksi, jota tarvitaan työelämässä. Kehittämistyössä tutkimuksellisuus ilmenee erityisesti siten, että kehittäminen etenee järjestelmällisesti, kriittisesti ja analyyttisesti. Myös omat ratkaisut ja tuotettu tieto rakentuvat jonkin jo olemassa olevan tiedon päälle. Kehittäminen ei siis koostu vain satunnaisista toimenpiteistä, vaan valinnat perustellaan ja dokumentoidaan. Tiedon hankinnassa kehittämisen tueksi haetaan sekä tutkittua että käytännön tietoa. Erilaisia menetelmiä käyttämällä tunnistetaan ja luodaan myös erilaisia näkökulmia.

Hankittua tietoa, omia valintoja, eri näkökulmia, prosessia ja tuloksia arvioidaan kriittisesti. Tämän lisäksi sekä prosessi että lopputulos dokumentoidaan tarkasti ja pidetään huolta siitä, että kerätty tieto myös jaetaan saataville. (Ojasalo, Moilanen & Ritalahti 2020, 21 - 22.)

Kehittämisen kohdetta on mahdollista lähestyä monin eri tavoin. Ennen varsinaisen kehittämistyön menetelmien valintaa ja tarkempaa suunnittelua on syytä pohtia, millaisen lähestymistavan mukaan kehittämistyötä aletaan suunnitella. Lähestymistavan valinnassa ei ole vielä kyse konkreettisten työmenetelmien, kuten kyselyiden tai haastatteluiden, valinnasta, sillä lähes kaikki menetelmät voivat soveltua hyvin melkein mihin tahansa lähestymistapaan. Samoin kehittämistyöt voivat sisältää piirteitä useasta eri lähestymistavasta. (Ojasalo ym. 2020, 51.)

Pernaa (2013, 4) mukaan kehittämistutkimus on tutkimusmenetelmä, jolle ei ole yhtä yksiselitteistä määritelmää; Edelson (2006) kuvaa kehittämistutkimusta tutkimusmenetelmänä, jossa kehittäminen ja tutkiminen luovat teoreettisia ja kokeellisia vaiheita sisältävän syklisen prosessin. Wang ja Hannaf (2005) puolestaan määrittävät kehittämistutkimuksen metodologiaksi, jonka tavoite on kehittää opetusta todellisissa tilanteissa systemaattisesti, joustavasti ja iteratiivisesti eli siten, että samoja työvaiheita toistetaan niin kauan, kunnes toistot halutaan lopettaa (kuvio 1). Olennaista tutkimukselle on, että erilaisten sidosryhmien asiantuntijuutta hyödynnetään jatkuvassa arvioinnissa ja kehittämisessä. Tarkasteluun voidaan sisällyttää erilaisia tekijöitä, kuten esimerkiksi opetuksen etenemistapa, tapahtumapaikka tai oppimis- ja opetuskonteksti. (Pernaa 2013, 14.)

Kuvio 1: Kehittämistutkimuksen eteneminen

Juuti ja Lavonen (2006) ehdottavat kehittämistutkimuksen määrittämiseen käytännöllistä toiminnan ja teorian yhdistävää lähestymistapaa. Kehittämistutkimuksella on heidän mukaansa kolme ominaispiirrettä: 1) iteratiivinen kehittäminen syntyy muutoksen tarpeesta, 2) kehittäminen johtaa käytettävään tuotokseen ja 3) kehittäminen tuottaa opetusta edistävää tietoa. (Pernaa 2013, 4.)

Kehittämistutkimus aloitetaan aina ongelma-analyysillä. Tämän tavoitteena on analysoida aiheeseen liittyvät kehittämistarpeet, mahdollisuudet ja haasteet. Ongelma-analyysi on pakollinen vaihe, sillä kehittämistarpeen tulee nousta aidosta ongelmasta. Tarveanalyysi voi olla empiirinen kartoitus esimerkiksi siitä, mitkä ovat esimerkiksi loppukäyttäjän tarpeet, teoreettinen eli tutkimustietoon perustuva kirjallisuusanalyysi tai sisältää näitä molempia analyysimuotoja. Tutkimustietoon pohjautuva teoreettinen viitekehys on kuitenkin erittäin tärkeä, sillä kyseessä on tieteellinen kehittämismenetelmä, jolloin kehittämispäätöksiä ja tutkimuksen tuloksia tulee voida peilata aiempaan tutkimustietoon. (Pernaa 2013, 14.)

Kun ongelma-analyysi on tehty, myös kehittämistavoitteet selkeytyvät ja tavoitteiden saavuttamiseksi laaditaan alustava kehittämissuunnitelma. Kehittämistutkimus on joustava tutkimusmenetelmä eli suunnitelmaa päivitetään jatkuvasti tutkimuksen edetessä. Käytännön toteutus muodostuu kehittämissykleistä eli kehittämis-, arviointi- ja raportointivaiheista, joiden perusteella tuotosta kehitetään, arvioidaan, jatkokehitetään ja uudelleen arvioidaan. (Pernaa 2013, 14.)

6 Kehittämistyön toteutus

Porvoon kaupungin kuraattoripalveluiden kanssa käydyissä keskusteluissa sovittiin, että tuotettavassa opetusmateriaalissa käsiteltäisiin seksuaalista moninaisuutta, yhdenvertaisuutta sekä turvataitoja erityisesti somessa tapahtuvan seksuaalisen häirinnän osalta. Materiaalista toivottiin selkeää ja kattavaa mutta samalla tiivistettyä siten, että se olisi mahdollista käsitellä oppilaiden kanssa joko yhtenä kaksoistuntina tai kahtena erillisenä oppituntina.

Kahden työtä ohjaavan kuraattorin kanssa sovittiin, että tuotettavaa materiaalia pilotoitaisiin kyseisten kuraattorien toimialueilla olevien koulujen kuudensilla luokilla. Molemmilla kuraattoreista oli alueellaan kolme koulua ja näissä kuudessa koulussa yhteensä yhdeksän 6.-luokkaa. Kahdessa pilottiluentoihin osallistuvista kouluista 6.-luokat olivat yhdistelmäluokkia eli samalla luokalla opiskeli myös 5.-luokkalaisia. Näissä tilanteissa opettajien kanssa käytiin ennakoon keskustelu siitä, kokevatko he, että myös nuoremmat oppilaat voisivat osallistua

opetukseen. Molemmissa kouluissa opettajat puolsivat tätä vaihtoehtoa. Koska jokainen pilottiluento tuli sopia luokanvalvojien kanssa erikseen, selkeyden nimissä kaikki pilottiluennot sovittiin pidettäväksi yhtenä kaksoistunteina kahden yksittäisen tunnin sijaan.

Tässä kehittämistyössä materiaalisuunnittelun pohjana oli tutustua jo olemassa olevaan peruskouluille suunnattuun seksuaalikasvatusmateriaaliin ja seksuaalikasvatuksen ikätason mukaisesti suosituksiin. Tässä apuna toimi muun muassa lasten ja nuorten seksuaalikasvattamiseen kohdennettu ja Hivpointin tuottama Seksuaalikasvattajan käsikirja (2019). Suunnittelussa hyödynnettiin myös Lasten perusoikeuksia ja Maailman terveysjärjestö WHO:n kirjaamia seksuaalioikeuksia.

Pilottimateriaalin luominen alkoi perehtymällä tunneilla käsiteltävistä aihealueista löytyvään tietoon. Tietoa seksuaalisuudesta ja sen moninaisuudesta haettiin seksuaalisuuden parissa toimivilta kotimaisilta asiantuntijaorganisaatioilta, kuten Sexpo ja Väestöliitto, sillä näillä organisaatioilla on Suomessa erittäin pitkä historia ja sitä myötä myös vahva tietämys ja ymmärrys seksuaalisuuteen liittyvistä teemoista. Väestöliiton asiantuntijalääkärinä toimiva lastenpsykiatri ja nuorisolääkäri Raisa Cacciatore on usein esillä lasten ja nuorten seksuaalisuusteemoihin liittyen ja on tuottanut paljon lasten seksuaalikasvatukseen liittyvää sisältöä, johon on myös perehdytty opetusmateriaalia luotaessa. Seksuaalirikoksiin liittyen ajankohtaista tietoa haettiin Poliisin ja Rikosuhripäivystyksen sivuilta. Ikätason mukaisuutta peilattiin ensisijaisesti Hivpointin tuottamaan Seksuaalikasvattajan käsikirjaan.

Lasten verkkovälitteisen houkuttelun eli groomingin osalta tavoitteena oli tutustua mahdollisimman kattavasti erityisesti kotimaisiin tutkimuksiin ja asiantuntijakirjoituksiin aiheesta, sillä ilmiössä saattaa ilmetä eroja maiden välillä. Suunnittelussa toimi erinomaisena apuna myös Setlementtiyhdistyksen alaisuudessa toimivan Sua varten somessa -hankkeen Laita pari kuvaa -seminaari (29.9.2022), jossa painopisteenä oli lapsiin ja nuoriin kohdistuva seksuaalinen häirintä nettiympäristössä. Lisäksi suunnittelussa hyödynnettiin Oulun kaupungin tuottamaa materiaalia peruskouluikäisten turvataitokasvatukseen liittyen.

Jokainen toimeksiantajan kanssa yhteisesti sovittu aihealue, eli seksuaalisuus, yhdenvertaisuus ja turvataidot, tutkittiin omana kokonaisuutenaan ja otettiin näistä käyttöön se tieto, joka tuntui kaikkein olennaisimmalta, opetukseen käytettävissä olevan ajan ollessa varsin rajallinen. Oppimateriaalin rakentamisessa hyödynnettiin myös kehittämishankkeen toteuttajan omaa aiempaa kokemusta yläasteikäisten seksuaalikasvattamistyössä. Pilottiluennoilla käytettävä opetusmateriaali luotiin PowerPoint-muodossa (liite 1) ja diojen kirjallisen sisällön lisäksi niiden visuaaliseen ilmeeseen kiinnitettiin huomiota siten, että pyrkimyksenä oli tehdä dioista mahdollisimman selkeät mutta samalla käyttää mielenkiinnon herättäjinä myös aiheeseen so-

pivia kuvia, värejä ja muotoja. Pilottimateriaalia käytiin läpi kahden ohjaavan kuraattorin kanssa ja se hyväksyttiin toimeksiantajan puolelta sellaisenaan, minkä jälkeen voitiin sopia pilottiluentojen aloittamisesta.

6.1 Ensimmäinen pilottiluento

Ensimmäinen pilottiluento eteni siten, että alussa oppitunnin pitäjä esitteli itsensä melko kattavasti. Esittelyyn oli valittu tietoisesti sellaisia henkilökohtaisia tietoja, joiden voitiin olettaa kiinnostavan ainakin osaa lapsista. Tällaisia tietoja olivat muun muassa omat lapset, koiraharrasteet, työ lasten ja nuorten parissa, kokemus seksuaalivähemmistönuorten kanssa työskentelystä ja pelialan yrittäjäyys. Esittelyn tavoitteena oli lisätä tuttuuden tunnetta, jotta intiimeistä ja jossain määrin ehkä myös kiusallisista aiheista kuuntelu ja keskustelu tuntuisi vähemmän nololta tai ahdistavalta.

Esittelyn jälkeen ensimmäinen varsinainen aihe käsitteli seksuaalikasvatusta: mitä seksuaalikasvatus tarkoittaa, mistä siinä on kyse ja mitä tarkoitetaan käsitteellä seksuaalisuus. Tämän jälkeisinä teemoina olivat lasten oikeudet, seksuaalioikeudet sekä rikoksen tunnusmerkit täytävä kiusaaminen. Opetuksen loppuosa keskittyi erityisesti verkossa tapahtuvaan seksuaaliseen häirintään eli seksuaalisen häirinnän tunnistamiseen ja toimintaohjeisiin, jos on kohdannut tai kohtaa seksuaalista häirintää.

Ensimmäiselle pilottiluennotte luodun esityksen diamäärä noudatteli sitä määrää, joka oli aiemmin todettu yläasteikäisille luodun seksuaalikasvatusmateriaalin ja sen läpikäyntiin kuluvan ajan perusteella sopivaksi kaksoistuntia ajatellen. Kuitenkin jo pilottiluennon alkuvaiheessa kävi ilmi, että vaikka oppilaat kuuntelivat luentoa tarkkaavaisina, kyseisen luokan oppilaat eivät olleet valmiita minkäänlaiseen yhteiseen keskusteluun. Luentoa kuunnellut luokanvalvoja mainitsikin jälkikäteen, että kyseistä luokkaa on lähes mahdotonta saada osallistumaan keskusteluihin. Koska interaktiivisuutta ei ollut - ja toisaalta myös koska luotu materiaali oli myös itselle täysin uutta eikä siitä syystä vielä luontevalla tavalla vapaasti ja vapautuneesti esitettävissä - esitys kului huomattavasti oletettua nopeammin. Tässä tilanteessa oppituntien välissä oleva ruokatunti toi pelastuksen, sillä sen aikana oli mahdollista luoda esitykseen muutama lisädiagrammi. Aiheet näihin dioihin saatiin mukana olleesta Hivpointin tuottamasta Seksi, nautinto & suostumus -tietovisasta ja dioille valikoitui kolme kyseisestä korttipakasta löytyvää tietovisakysymystä, joita voitiin pohtia oppilaiden kanssa yhdessä. Näiden tietovisakysymysten vastausvaihtoehdot olivat muodossa a, b ja c, joten oppilaat välttyivät keskustelulta voidessaan viitata valitsemansa vastausvaihtoehdon kohdalla. (Liite 1: diat 18 - 20.)

Pilottiluennotte päätteeksi oppilaat täyttivät palautekyselyn, jossa kysyttiin oppilaiden kokemuksia oppituntien ikätason mukaisuudesta ja hyödyllisyydestä sekä oppituntien parhaista ja heikoimmista paloista (liite 2) ja heidän poistuttuaan käytiin vielä keskustelu tuntia seuranneen luokanvalvojan kanssa. Opettajalle lähetettiin myös erillinen kyselylinkki jälkikäteen

opettajille suunnattuun kyselyyn (liite 3). Opettajan tai oppilaiden palautteet eivät itsessään tuottaneet muutostarpeita mutta tunnin nopea eteneminen aiheutti tarpeen pohtia yksittäisten diojen käsittelyyn käytettävää aikaa, lisätä aihealueiden käsittelyyn sopivia esimerkkejä ja lisätä yksittäisten diojen määrää. Loppuun lisättyjen tehtävien lisäksi diaesityksen keskivaiheille lisättiin vielä yksi yhteisesti pohdittavaksi tarkoitettu tehtävä, jonka aihealue käsitteli muunsukupuolisuutta (liite 1: dia 11).

6.2 Toinen pilottiluento

Toiselle pilottiluennolle osallistuva luokka oli huomattavasti ensimmäistä vireämpi, mikä kävi ilmi heti luennon alkaessa. Useampi oppilaista osoitti oppituntien aikana aktiivisuutta ja kulloinkin käsittelyssä olevat aiheet nostivat esiin runsaasti kysymyksiä. Tämän luennon kohdalla aika alkoi loppua kesken ja edellisen luennon aikana lisättyjen tietovisakysymysten käsitteilylle ei jäänyt aikaa. Nämä lisätyt kysymykset olivat kuitenkin luonteeltaan sellaisia, että niiden käsittelemättä jättäminen ei vaikuttanut merkittävällä tavalla oppitunneilta saatavaan tietomäärään.

Tämänkään luennon jälkeen saatu kirjallinen palaute ei tuottanut itsessään erityisiä muutostarpeita mutta oman pohdinnan tuloksena materiaaliin lisättiin kuitenkin tässä yhteydessä erilliset diat, joissa käsiteltiin aihealueeseen liittyviä Porvoon kouluterveyskyselyiden tuloksia (liite 1: diat 15 ja 16). Lisätyissä dioissa kerrottiin, kuinka paljon 4.- ja 5.-luokkalaisten porvoolaisten lasten seksuaalinen häirintä oli kasvanut vuodesta 2019 vuoteen 2021. Koska pilottiluennolle osallistuneet 6.-luokkien oppilaat olivat olleet vastaamassa näihin kouluterveyskyselyihin edellisenä vuonna, tulokset olivat heidän omia vastauksiaan. Tavoitteena oli, että oppilaat kokisivat tämän kautta käsiteltävänä olevan aiheen itselleen vielä läheisemmäksi. Omien havaintojen perusteella materiaaliin lisätyt Porvoon vuoden 2021 kouluterveyskyselyiden tulokset lisäsivät seuraavien pilottiluentojen osalta opetusmateriaalin vaikuttavuutta, sillä oppilaiden keskittymisessä tapahtui näkyvä muutos, ja diat herättivät runsaasti keskustelua oppilaiden keskuudessa.

6.3 Kolmas pilottiluento

Kolmannesta pilottiluennosta alkaen useammalta opettajalta alkoi tulla toiveita toiminnallisten osuuksien lisäämisestä opetukseen. Tämä toive huomioitiin materiaalin osalta lähinnä kuraattoritiimille luovutettavan diasarjan selitysosana (liite 5) yhteydessä eli selitysosaa lisättiin erilaisia ehdotuksia ja mahdollisuuksia lisätä toiminnallisuutta oppituntien yhteyteen. Itse pilottiluentoja ei lähdetty tämän palautteen perusteella muokkaamaan, sillä toiminnalliset osuudet vievät oppilasympäristössä melko paljon aikaa ja tämä olisi tarkoittanut sitä, että merkittävä osaa tuotetusta materiaalista olisi jäänyt ajan puutteen vuoksi käymättä pilottituntien aikana läpi, jolloin myös osa varsin tärkeäksi koetusta tiedosta olisi jäänyt näiltä oppilailta saamatta.

Huomioitavaa oli se, että tarve toiminnallisten osuuksien lisäämiselle tuli useammalta opettajalta ja perusteena oli se, että oppilaat jaksaisivat tällöin keskittyä paremmin. Pilottiluennot kuunnelleet oppilaat olivat kuitenkin, yhtä luokallista lukuun ottamatta, äärettömän keskittyneitä opetukseen koko sen melko pitkän keston ajan. Luokassa, jossa oli havaittavissa runsaammin levottomuutta opetuksen aikana, oli pilottiluennon aikana sallittua se, että keskenään kaveeraavat oppilaat saivat muodostaa toiveidensa mukaisia pulpettiryhmiä, kun muissa luokissa jokainen oppilaista istui selkeästi omissa erillisissä pulpetissaan. Luokassa, jossa oppilailla oli itse muodostettuja pöytäryhmiä, oli havaittavissa myös se, että oppilaat tarkkailivat jatkuvasti muiden oppilaiden reaktioita opetukseen, kun muissa luokissa oppilaiden huomio oli kiinnittynyt opetettavana olevaan asiaan. Samoin kyseisessä luokassa kyselyihin vastattaessa omia vastauksia esiteltiin naapurille ja naapurin vastauksia yritettiin kurkkia. Tämä havainto puoltaa sitä, että erityisesti tämän kaltaista aihetta esitettäessä olisi tärkeää pitää oppilaiden pulpetit erillään, jotta jokaisella olisi mahdollisuus ja rauha keskittyä omaan kuuntelemiseensa, eivätkä muiden reaktiot toimisi opetuksen aikana niin suurina häiriötekijöinä.

6.4 Loput pilottiluennot

Neljänneltä ja viidenneltä pilottiluennolta saaduissa palautteissa kävi ilmi, että opetusmateriaalissa oli joitain termejä, jotka eivät olleet täysin auenneet kaikille osallistujille. Kuitenkaan näitä termejä ei yksilöity oppilaiden tai opettajien toimesta, joten asian korjaaminen oli vaikeaa. Joitain nuorisokielessä käytettäviä termejä tai lyhenteitä vaihdettiin kuitenkin yleiskielelle, kuten sana ”nude” sanaksi ”alastonkuva” (liite 1: dia 17) ja somessa paljon käytetty lyhenne ”IRL” eli ”tosielämässä” poistettiin groomingia käsittelevästä diasta (liite 1: dia 13) kokonaan. Tulevien luentojen alussa painotettiin erikseen sitä, että oppilaiden tulisi rohkeasti ilmaista ne sanat, joita he eivät tunnista ja läpikäyvät asiat pyrittiin käsittelemään mahdollisimman selkokielisenä. Rohkaisusta huolimatta yhtään yksittäistä vaikeaselkoista termiä ei tuotu erikseen julki, joten varmuutta ei saatu siitä, jäikö joko kirjalliseen tai puhuttuun materiaaliin vielä joitain ala-asteikäisille liian haastavia käsitteitä.

Loput pilottiluennot ja niistä saatu palaute eivät enää aiheuttanut muutoksia materiaaliin, vaan ainoat mahdolliset muutokset liittyivät lähinnä omaan tapaan tai tyyliin puhua joistain käsiteltävistä asioista. Ensisijaisesti tämä tarkoitti pohdintaa ja kokeiluja sen osalta, millaiset käytännön esimerkit olisivat eri aihealueisiin liittyen 6.-luokkalaisille kaikkein helpoimpia käsitellä ja itselle selittää.

Lopulliselle diasarjalle luotiin vielä erillinen selitysoasa (liite 5). Selitysoasan tarkoituksena oli avata tuotettua materiaalia mahdollisimman hyvin myös niille kuraattoritiiimin jäsenille, jotka eivät olleet olleet kuuntelemassa yhtään oppilaille pidettyä luentoa. Samoin selitysoasa toimisi jatkossa kuraattoreille varsin tärkeänä tukena, heidän hyödyntäessään tuotettua materiaalia osana omaa yhteisöllistä työtään.

6.5 Materiaalin esittely kuraattoritiimille

Kun kaikki materiaali oli saatettu lopulliseen muotoonsa, kuraattoritiimille järjestettiin erillinen esittelytilaisuus, jossa tuotettu diaesitys selitysosineen käytiin kattavasti läpi. Esitys herätti paljon myönteistä keskustelua ja jokainen paikalla ollut koki, että olisi ensiarvoisen tärkeää, että tuotettu tieto saataisiin opetuksi kaikille kaupungin 6.-luokkalaisille. Kaikki eivät kuitenkaan kokeneet, että olisivat itse kykeneviä tätä aihetta oppilaille yhteisöllisenä työnä opettamaan. Ruotsinkielisen kuraattoritiimin keskuudessa heräsi myös esittelytilaisuuden yhteydessä varsin tärkeä kysymys siitä, miten tuotetun materiaalin saisi käännettyä ja opetettua myös ruotsiksi, mikäli kukaan heistä ei katsoisi tähän kykenevänsä.

Yleisen keskustelun lisäksi kuraattoreille lähetettiin esittelytilaisuuden jälkeen sähköiset palautelinkit heille luotuun kyselyyn. Tähän saatuja vastauksia käsitellään tarkemmin kohdassa 7.4.

7 Kehittämistyön arviointi

Opinnäytetöiden tavoitteena ammattikorkeakouluissa on kehittää, tuottaa ja uudistaa työelämän käytäntöjä. Toimintatutkimuksessa on keskeistä, että osallistujilla on mahdollisuus osallistua tiedon tuotannon eri vaiheisiin. Luotettavuuden osalta arvioidaan sitä, miten kehittämistyöhön osallistuvat ovat olleet mukana prosessin aikana. Osallistujat voivat olla niin työelämätoimijoita kuin asiakkaitakin. (Hyväri & Vuokila-Oikkonen 2020.)

Osallistavien menetelmien oikeellisuuden lisäksi arvioidaan sitä, kuinka tarkoituksenmukaisia valitut kehittämismenetelmät ovat. Tämän lisäksi arvioinnin kohteena ovat kehittämistyön seurauksena syntyvät muutokset. Näiden muutosten arviointiin osallistuvat kaikki kehittämissuunnitelmaan osallistuvat tahot. Arvioinnin kohteena on kehittämissuunnitelman dokumentointi ja se, onko eri vaiheista dokumentoitu riittävästi. Kehittämissuunnitelma voi sisältää sekä laadullisia että määrällisiä menetelmiä. Arviointi kohdistetaan tavoitteisiin, menetelmien soveltuvuuteen asetettujen tavoitteiden kannalta ja ajankäyttöön. (Hyväri ym. 2020.)

7.1 Palautteen kerääminen

Tässä kehittämistehtävässä tuotetusta opetusmateriaalista kerättiin kirjallista palautetta kaikilta pilottiluentoihin osallistuneilta oppilailta ja opettajilta. Näiden lisäksi palautetta kerättiin vielä erikseen kuraattoritiimiltä. Eri tahoille suunnatut kyselyt olivat sisällöltään osittain eriäviä, jotta niissä saatiin huomioitua kunkin sidosryhmän erilainen näkökulma suhteessa tuotettuun materiaaliin. Palautetta kerättiin sekä laadullisena että määrällisenä.

Jokaisen pilottiluennon lopussa oppilaille jaettiin lyhyt paperimuotoinen kyselykaavake (liite 2), jonka oppilaat täyttivät ennen luennolta poistumistaan. Kyselyssä kartoitettiin oppilaiden kokemuksia luennon hyödyllisyydestä, uusien asioiden oppimisesta ja ikätason mukaisuudesta. Samoin heiltä kysyttiin sitä, mikä opetuksessa oli heidän mielestään parasta ja mikä huonointa. Myös avoimille vastauksille jätettiin tilaa. Saadut kaavakkeet siirrettiin jälkikäteen Google Formsiin luotuun identtiseen kyselylomakkeeseen, jotta tulokset ja vastaukset saatiin sähköiseen ja sitä kautta käsiteltävämpään muotoon. Monivalintakysymysten osalta ohjelma muodosti vastauksista automaattisesti piirakkamalliset kaaviot, jolloin eri vastausvaihtoehtojen keskinäinen jakauma saatiin helposti visuaaliseen muotoon.

Luentoja seuranneille opettajille lähetettiin luennon jälkeen sähköpostitse erillinen linkki heille luotuun Google Forms-kyselyyn (liite 3). Perusteena erillisen linkin lähettämiseksi jälkikäteen oli se, että opettajat voisivat vastata kyselyyn omien aikataulujensa puitteissa rauhassa, ilman ylimääräisiä häiriötekijöitä. Opettajille esitettävät kysymykset liittyivät opetuksen hyödyllisyyteen, ikätason mukaisuuteen, tuotetun materiaalin selkeyteen, siihen, olisiko opettajien mielestä hyvä, jos vastaava oppitunti kuuluisi kaikille 6.-luokkalaisille ja siihen, kuka olisi oppilaitosympäristössä heidän mielestään oikein taho opettamaan lapsille tällaista aihetta. Opettajilta pyydettiin mielipidettä myös siihen, mikä opetuksessa oli heidän mielestään parasta ja mitä kehittämiskohteita he havaitsivat sekä tarjottiin mahdollisuus avoimelle palautteelle. Opettajia muistutettiin vastaamisen merkityksestä ja heille lähetettiin muistutusviesti, mikäli vastaamisaika venyi yli viikon mittaiseksi. Materiaalia kehitettiin tarpeen mukaan sekä pilotoinneissa kertyneiden omien havaintojen ja kokemusten että kyselyihin saatujen palautteiden perusteella.

Kuraattorit saivat linkit heille suunnattuun kyselyyn sen jälkeen, kun valmis materiaali oli esitelty heille erikseen järjestetyssä esittelytilaisuudessa. Kuraattoreilta tiedusteltiin heidän mielipidettään siihen, vastasiko opetusmateriaali olemassa olevaa tarvetta, pitivätkö he materiaalikokonaisuutta selkeästi tuotettuna ja ymmärrettävänä, uskoivatko he ottavansa tuotetun materiaalin käyttöön omassa työssään, pitivätkö he hyvänä, että tällainen oppitunti sisältyisi kaikkien 6.-luokkien opetukseen, kenen olisi sopivinta pitää tällaiset oppitunnit sekä heidän näkemystään siitä, voisiko tuotettua materiaalia hyödyntää myös muille luokka-asteille. Kuraattoreilta tiedusteltiin lisäksi opetusmateriaalin vahvuuksia ja kehityskohteita ja annettiin tilaa vapaalle palautteelle.

Kun eri sidosryhmiltä saatuja vastauksia analysoitiin, kunkin sidosryhmän avoimiin vastauksiin antamat, keskenään olennaisesti samankaltaiset vastaukset yhdistettiin näiden sidosryhmien sisäisissä analyyseissa saman peruskäsitteen alle eli esimerkiksi oppilaiden kyselyyn antamat vastaukset ”Tunti oli hyödyllinen”, ”Oli opettavaa” ja ”Oli hyvä juttu” miellettiin kuuluvaksi oppilaiden vastausten analyyseissä yläkategoriaan ”Oppilaat kokivat oppitunnin hyödyllisenä”.

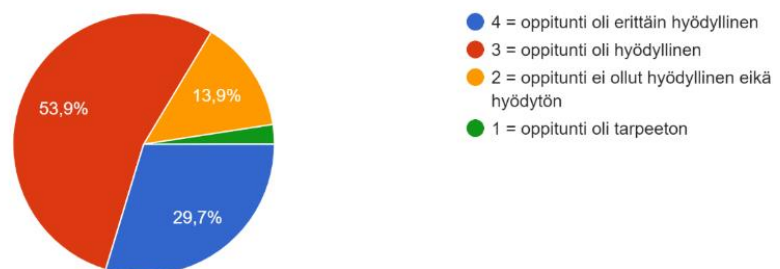
Prosentuaalisissa vastauksissa luvut pyöristettiin jokaisen kyselyn osalta lähimpään kokonaislukuun.

7.2 Oppilaiden palaute

Oppilaille suunnattuun kyselyyn (liite 2) vastasi yhteensä 165 oppilasta. Vain yksi pilottiluennolle osallistuneista halusi jättää vastaamatta kyselyyn kokonaan mutta kyseessä oli opettajan mukaan oppilaan luki-häiriö eikä niinkään periaatteellinen syy jättää vastaamatta. Vastaaajista 54 % oli poikia, 41 % tyttöjä ja 5 % identifioi itsensä muunsukupuoliseksi. THL:n toteuttamissa kouluterveyskyselyissä ei ole toistaiseksi ollut sukupuolten osalta muuta vastausvaihtoehtoa kuin tyttö tai poika, joten tämä tulos antaa ainakin jotain osviittaa siitä, mikä osuus 6.-luokkalaisista kokee kuuluvansa binäärisen sukupuoli- jaotteen ulkopuolelle. Vastaaajien lukumäärä huomioiden, tämän vastauksen virhemarginaali on välillä +/- 2,8 - 3,2 % (Ojasalo ym. 2020, 125).

Oppilaista 84 % koki oppitunnin joko hyödylliseksi tai erittäin hyödylliseksi (kuvio 2). Paljon uutta kertoi oppitunnin aikana oppineensa 21 % ja jonkin verran uutta 73 % vastaaajista (kuvio 3). Huomioitavaa oli, että niistä 6 %:sta oppilaita, jotka olivat vastanneet, etteivät olleet oppineet oppitunnin aikana mitään uutta, useampi oli vastannut kuitenkin kokeneensa oppitunnin erittäin hyödylliseksi. Avoimissa palautteissa tämä puolestaan näkyi näiden vastaaajien kohdalla muun muassa vastauksina ”tiesin kaiken jo entuudestaan” tai ”opetuksessa parasta oli, että nyt kaikki saivat tietää asioista”. On luonnollista, että henkilöt, joita käsiteltävänä olleet asiat koskettavat tavalla tai toisella henkilökohtaisesti, ovat usein myös erittäin perehtyneitä näihin teemoihin.

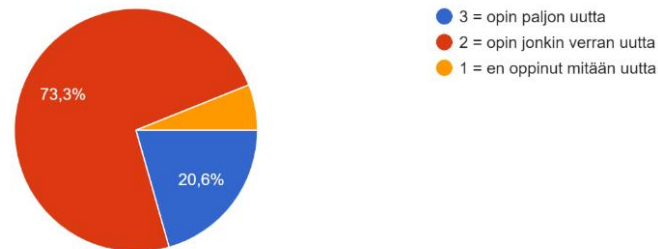
Oliko oppitunti mielestäsi hyödyllinen?
165 vastausta

Kuvio 2: Oppitunnin hyödyllisyys oppilaiden kokemana

Opitko oppitunnin aikana jotain uutta?

165 vastausta

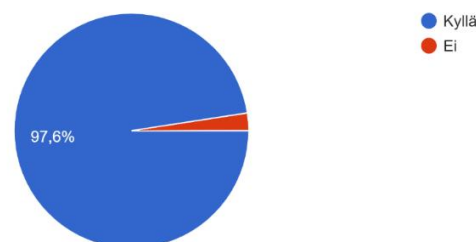
Kuvio 3: Uuden oppiminen

Pilottiluennolle osallistuneista oppilaista 98 % vastasi kokeneensa opetuksen oman ikätasonsa mukaiseksi (kuvio 4). Ne neljä oppilasta, jotka olivat vastanneet, ettei opetus heidän mielestään vastannut ikätasoa, olivat joko jättäneet kertomatta syyn (2) tai antaneet syyksi ”koko tunti tylsää” tai ”auto”. Vaikka pilottiluennot olikin suunnattu 6.-luokkalaaisille, luokista kaksi oli yhdistelmäluokkia eli samalla luokalla opiskeli sekä 5.- että 6.-luokkalaaisia. Näissä tapauksissa luokanvalvojien kanssa käytiin ennen oppitunteja erillinen keskustelu siitä, kokeeko opettaja, että myös nuorempi vuosiluokka voisi osallistua kyseiselle tunnille ja molemmissa tapauksissa opettaja koki tämän hyväksi vaihtoehdoksi. Näissä oppiluokissa käytiin myös erillinen keskustelu ikätason mukaisuudesta pilottiluentojen päätteeksi. Molemmissa luokissa oppilaat olivat hyvinkin vahvasti sitä mieltä, että opetettava materiaali ei sisältänyt mitään sellaista, etteikö sitä voisi käsitellä myös 5.-luokkalaisten keskuudessa.

Oppitunneilla tehtyjen omien havaintojen perusteella suurin haaste nuoremman ikäryhmän kanssa työskentelyssä liittyi ensisijaisesti oppilaiden keskittymiskykyyn eli nuorempien lasten kanssa toimiessa kaksoistunti tuntui ehkä hieman liian pitkältä. Mikäli siis tuotettu materiaali otettaisiin sellaisenaan käyttöön myös 5.-luokkalaisten parissa, voisi olla perusteltua pitää oppitunnit yhden kaksoistunnin sijaan kahtena erillisenä tuntina, mikä toki on vaihtoehtona myös 6.-luokkalaisten kanssa.

Oliko opetus mielestäsi omalle ikätasollesi sopivaa?

165 vastausta

Kuvio 4: Oppilaiden kokemus opetuksen ikätason mukaisuudesta

Kysyttäessä sitä, mikä opetuksessa oli oppilaiden mielestä parasta, parhaina asioina pidettiin vastausten (123) perusteella uusien asioiden oppimista (14), groomingista ja muusta somessa tapahtuvasta seksuaalisesta häirinnästä kertomista (14) sekä seksuaalisuuden, seksuaalisten suuntautumisten ja sukupuolien moninaisuuden käsittelyä (14). Seuraavaksi suosituimpia aiheita olivat ohjeet itsensä turvaamiseksi (8), neuvot ja toimintaohjeet silloin, jos on jo joutunut seksuaalisen häirinnän uhriksi (8) sekä yhdenvertaisuuden käsittely (8). Muita parhaina mainittuja teemoja olivat lasten oikeudet (3) ja seksuaaliväkivallasta ja rikoksista puhuminen (3).

Yksittäisten aihealueiden lisäksi oppilaat nostivat oppitunnin parhaiksi paloiksi opetuksen avoimuuden (6) ja selkeyden (6). Aihe koettiin tärkeäksi ja kiinnostavaksi (5) ja opetusta elävöittävät tarinat mieluisiksi (8). Yleistä asioista keskustelua ja asioiden selittämistä (4) ja yhdessä pohdittavia tehtäviä (2) pidettiin myös arvossaan. Osa oppilaista ei osannut erikseen nimetä, mikä opetuksessa oli parasta (13).

Parasta oli kun sai neuvoja mitä voisi tehdä jos joutuu ikävään tilanteeseen.

Kun puhuttiin muunsukupuolisuudesta ja seksuaalisesta suuntautumisesta.

Että kaikki oppisi hyväksymään toiset ja erilaiset.

Parasta oli se, että sain opittua uutta kaikesta.

Kysymykseen ”Mikä opetuksessa oli mielestäsi huonointa?” oli vastannut 105 oppilasta. Noin kolmannes vastanneista (36) oli sitä mieltä, ettei opetuksessa ollut ollut mitään huonoa. Osa vastaajista kuitenkin koki, että oppitunnit kestivät liian kauan (5), ne olivat pitkästyttäviä tai tylsiä (3) tai oli turhauttavaa, että joitain samoja asioita kerrattiin oppitunnin aikana useamman kerran (2). Yhden mielestä edettiin liian varovasti, toinen toivoi, että aiheita olisi ollut enemmän ja kolmannen mielestä opetuksessa huonointa oli kiire mennä eteenpäin.

Osa oppilaista nimesi huonoimmaksi asiaksi heissä heränneet tunnetilat: yksi harmitteli omaa ujouttaan, kun ei ollut uskaltanut puhua, yhdelle groomaajista puhuminen oli tuntunut oudolta ja pari vastaajista mainitsi, että oppitunnin aikana tuli hieman epämukava olo tai oli alkanut vähän ahdistaa. Opetusmateriaalin sisältämät oudot sanat, joita ei ollut erikseen tarkennettu, oli mainittu yhdessä vastauksessa.

Grooming sai myös tässä yhteydessä pari mainintaa. Toinen näistä vastaajista oli tosin kirjoittanut, että ”grooming on huonointa koska ei ole ok tehdä sitä”. Eräessä toisessa vastauksessa puolestaan huonoimmaksi asiaksi opetuksessa nimettiin tieto siitä, kuinka paljon seksuaalista ahdistelua tapahtuu. Tämä herätti pohtimaan, että lapset saattavat ymmärtää kysymykset myös hieman eri kantilta kuin mitä niiden asetteluksi on alun perin ajateltu eli kysymysten luonnetta olisi jälkikäteen ajatellen voinut avata oppilaille kenties hieman tarkemmin ennen kyselykaavakkeiden jakamista.

Mikään ei ollut huonointa, oli vaan outoa puhua niistä... oliko se groomereita?

Ehkä se, että olin vähän ujo enkä uskaltanut puhua, vaikka yleensä just puhun.

Tuli hieman epämukava olo.

Vapaaseen palautteeseen kertyi vastauksia yhteensä 79 kappaletta. Yleisimmin (52 vastausta) vapaan palautteen vastaukset käsittelivät sitä, että oppilaat olivat kokeneet oppitunnit hyödyllisinä ja olivat kiitollisia siitä, että näistä asioista puhutaan. Jokunen vastaaja oli puolestaan kokenut oppitunnit tylsinä (3). Tietoa toivottiin lisää groomingista (2), väkivallallisesta seksistä ja hyökkäyksistä lapsia vastaan sekä mielenterveydestä. Vastaavaa opetusta toivottiin enemmänkin, jopa kerran vuodessa, ja myönteiseksi koettiin se, että oli aikuinen, jonka kanssa näistä asioista puhuminen ei tuntunut nololta.

Tämä on tosi tärkeää että näistä asioista puhutaan ja että kaikki tuntee olonsa hyväksytyiksi.

Hyviä ja tärkeitä juttuja kaikki!

Kiitos! Rohkeudesta, sain rohkeutta!

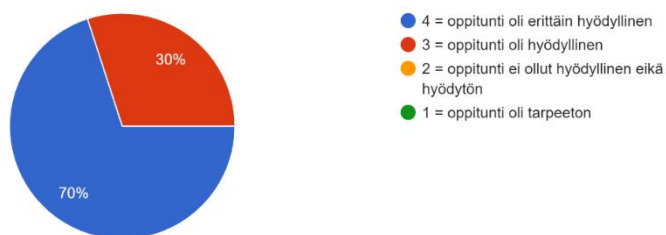
10/10 ❤️

7.3 Opettajien palaute

Opettajille suunnattuun Google Formsiin luotuun kyselyyn (liite 3) vastasi kymmenen opettajaa. Osa kysymyksistä oli vaihtoehtokysymyksiä, osa avoimia. Avoimien vastausten osalta sulussa mainitaan vastaajien määrä silloin, kun saman tai olennaisesti samankaltaisen vastauksen on antanut useampi kuin yksi henkilö.

Jokainen vastaajista (10) koki, että materiaali oli riittävän selkeästi tuotettua ja että olisi hyvä, jos tällainen oppitunti sisältyisi kaikkien 6.-luokkien opetukseen. Oppitunnin koki erittäin hyödyllisenä 70 % ja hyödyllisenä 30 % vastaajista (kuvio 5).

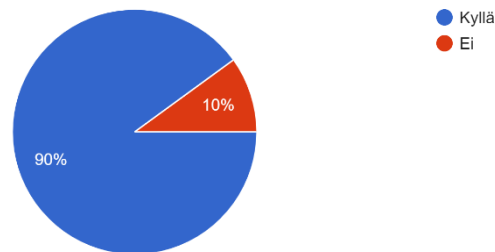
Oliko oppitunti mielestäsi hyödyllinen?
10 vastausta

Kuvio 5: Oppitunnin hyödyllisyys opettajien kokemana

Vastaajista 90 % oli sitä mieltä, että opetus oli ikätasolle sopivaa (kuvio 6). Yksi vastaajista koki, ettei opetus vastannut ikätasoa mutta kuitenkin kysymykseen ”Mikäli vastasit ei, mikä osa opetusta ei mielestäsi vastannut ikätasoa ja miksi?” oli tullut kaksi erillistä vastausta. Kumpikaan näistä ei käsitellyt opetuksen aihealueita, vaan toinen vastaaja oli sitä mieltä, että jotkin haastavammat käsitteet olisi voinut avata oppilaille hieman paremmin ja toinen koki, että esityksessä oli liikaa kalvoja ja toivoi, että oppilaille olisi keksitty parikeskustelun aiheita opetuksen oheen. Näiden vastausten perusteella opettajille suunnattu kysymys olisikin tullut muotoilla sanoihin ”Oliko oppimateriaali mielestäsi ikätasolle sopivaa?”, vaikkakin vastaukset itse opettamistilaisuuden toteutuksen ikätason mukaisuudesta olivat toki myös erittäin tärkeitä ja informatiivisia.

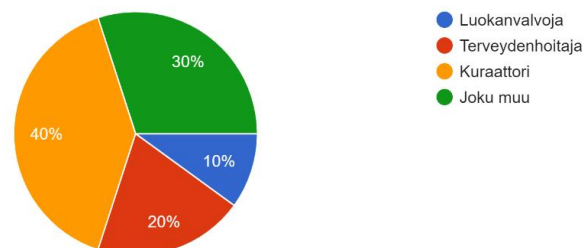
Oliko opetus mielestäsi ikätasolle sopivaa?
10 vastausta

Kuvio 6: Oppitunnin ikätason mukaisuus opettajien kokemana

Vastaukset siihen, kenen olisi sopivinta pitää tällaiset oppitunnit, keräsivät runsaasti hajontaa (kuvio 7). Oppilashuollon työntekijöistä eniten ääniä saivat kuraattori (4) ja terveydenhoitaja (2). Vastausvaihtoehto ”Joku muu” (3) oli kuraattorin jälkeen toiseksi suosituin vastausvaihtoehto ja luokanvalvojaa kannatti yksi vastaajista.

Kenen olisi mielestäsi sopivinta pitää tällaiset oppitunnit?
10 vastausta

Kuvio 7: Aihealueen opetukseen soveltuvat tahot opettajien kokemana

Kaksi vastanneista opettajista oli sitä mieltä, että opetus olisi parasta hoitaa ulkopuolisen tahon tai muun sellaisen asiantuntijan toimesta, jolla on laaja tietämys aiheesta ja jolle asiasta puhuminen olisi yhtä luontevaa ja helppoa kuin pilottiluentojen vetäjälle. Yksi vastaajista koki, että tärkeintä on se, että oppitunti pidetään ja että sen pitävä henkilö on perehtynyt asiaan eikä niinkään se, mitä ammattiryhmää kyseinen henkilö edustaa. Kyseinen vastaaja kuitenkin uskoi, että oman opettajan rooli ei välttämättä olisi sopivin tällaisen oppitunnin pitämiseen. Myös toinen vastaaja pohti, että olisi hyvä, jos tämän kaltaisen oppitunnin pitää joku muu kuin oman luokan opettaja, sillä oppilaat voisivat heittäytyä paremmin ja keskustelua herätä enemmän silloin, jos asioita käsittelisi joku heille vieraampi henkilö.

Kysyttäessä pilottituntien parhaita paloja, opettajat kiittelivät erityisesti opetusmateriaalin selkeyttä (3), tärkeyttä (2) opetuksen luontevuutta (2) ja aiheen ajankohtaisuutta. Samoin kiitosta saivat konkreettiset toimintaohjeet silloin, jos lapsi kohtaa epäasiallista toimintaa netissä, asenne tasa-arvoisuuteen liittyen ja konkreettiset neuvot, joilla tasa-arvon toteutumista on mahdollista edistää. Myös opetusta elävöittäviä esimerkkitarinoita pidettiin hyvinä (2). Tämän lisäksi kiitosta saivat asiantunteva ja sujuva esitys, ikätasolle sopiva puhetyyli, keskustelun mahdollisuus, avoimuus ja turvallinen ilmapiiri, minkä ansiosta opetus onnistui myös herättämään oppilaiden keskuudessa hyvää keskustelua.

Kehityskohteiden osalta kirikkaaseen kärkeen nousi toive toiminnallisuuden lisäämisestä (5). Tämän lisäksi yksi vastaaja toivoi hieman lyhyempää esitystä ja yksi vastaaja nosti esiin toiveen nimettömästä kysymyslaatikosta, sillä oppilaiden rohkeus ei välttämättä riitä kysymysten esittämiseen. Myös termien osalta toivottiin joiltain osin tarkempaa selittämistä, sillä vaikka oppilaat vastaisivatkin tietävänsä mitä kyseinen termi tarkoittaa, näin ei silti aina käytännössä ole.

Vapaassa palautteessa toivottiin, että seksuaalikasvatus olisi opetussuunnitelmassa jo 6- luokalla, sillä sitä ei ole tarjolla riittävästi tämän ikäisille. Vastaajat kokivat, että seksuaalikasvatus lisää tasa-arvoa, mikä olisi erittäin tervetullutta. Opetuskokonaisuutta pidettiin vastauksien perusteella hyvänä, tärkeänä, tarpeellisena, erittäin hyvin tiivistettynä ja mielenkiintoisena. Myös oppilaat olivat opettajien näkemyksen mukaan kiinnostuneita opetuksesta ja keskittyivät hienosti, vaikka tunti lisää ja muutama tauko väliin voisi tulevaisuudessa pitää oppilaat mahdollisesti vieläkin vastaanottavaisempina.

7.4 Kuraattorien palaute

Opinnäytetyön kehittämistehtävää oli valvomassa koko prosessin ajan kaksi Porvoon suomenkielisten peruskoulujen kuraattoria. Kun kehittämistyön tuloksena tuotettu opetusmateriaali, eli diaesitys ja sen erillinen selitysosa (liitteet 4 ja 5), oli valmis, tuotos esiteltiin niille kehitysprosessiin osallistumattomille kuraattoreille, jotka olivat kiinnostuneita tutustumaan

tuotettuun opetusmateriaaliin ja mahdollisesti hyödyntämään sitä omassa työssään. Tuotetusta materiaalista ja sen hyödyntämisestä käytiin keskustelua paikan päällä heti esittelyn päätteeksi mutta osallistujille lähetettiin myös linkki sähköiseen kyselyyn. Tämän lisäksi opinäytetyötä valvoneille kahdelle kuraattorille lähetettiin vielä erikseen täytettäväksi Laurean opinäytetyöprosessiin kuuluva Työelämän palaute -lomake (liite 7).

Esittelyyn osallistuneista kuudesta, tuotettuun materiaaliin aiemmin perehtymättömästä kuraattorista neljä antoi kirjallista palautetta. Jokainen vastanneista oli sitä mieltä, että opetusmateriaalissa käsiteltävät asiat vastasivat olemassa olevaa tarvetta (kuvio 8).

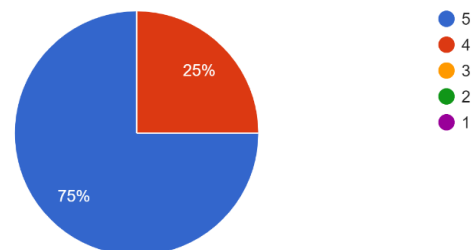
Vastasiko opetusmateriaalin sisältö / siinä käsiteltävät asiat mielestäsi olemassa olevaa tarvetta?
4 vastausta

Kuvio 8: Opetusmateriaalin tarpeenmukaisuus

Samoin kuin opettajien kohdalla, kuraattorit olivat myös yksimielisiä sen suhteen, että vastaavien oppituntien tulisi sisältyä kaikkien 6.-luokkien opetukseen. Materiaalikonaisuutta pidettiin selkeänä ja ymmärrettävänä (kuvio 9, vastausten keskiarvo 4,75 asteikolla 5 = erittäin selkeä ja ymmärrettävä, 1 = ei lainkaan selkeä tai ymmärrettävä).

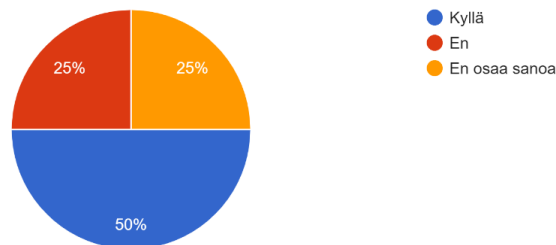
Oliko materiaalikonaisuus, eli diasarja itsessään ja sen erillinen selitysosa, mielestäsi selkeästi tuotettu ja ymmärrettävä? (5 = erittäin selkeä ja ymmärrettävä, 1 = ei lainkaan selkeä tai ymmärrettävä)
4 vastausta

Kuvio 9: Materiaalikonaisuuden selkeys

Neljästä vastaajasta kaksi uskoi ottavansa tuotetun materiaalin käyttöön omassa työssään (kuvio 10). Yksi vastaajista oli asian suhteen vielä epävarma ja yksi ilmoitti, ettei tule itse käyttämään oppimateriaalia työssään mutta toivoisi, että se käytäisiin oppilaiden kanssa läpi jonkin ulkopuolisen tahon toimesta. Kuraattorit olivat yleisesti ottaen sitä mieltä, ettei ole väliä minkä ammattiryhmän edustaja oppitunnit vetäisi, vaan merkityksellistä oli se, että henkilö itse kokisi olevansa mukavuusalueella oppitunteja pitäessään, olisi asiaan perehtynyt ja omaisi aitoa kiinnostusta aiheeseen. Myös luokanvalvojan ja kuraattorin opetuksessa tekemä yhteistyö nousi yhtenä vaihtoehtona esiin.

Uskotko, että tulet ottamaan tuotetun materiaalin käyttöön työssäsi, joko osittain tai kokonaan?
4 vastausta

Kuvio 10: Materiaalin hyödyntäminen omassa työssä

Tärkeänä pidettiin myös sitä, että tuntien pitäjä olisi hyvin selvillä kohdeyleisön kehitystasosta, jotta hän osaisi tarvittaessa selittää sellaisia hankalia termejä, joita oppilaat eivät en-tuudestaan tiedä. Kuraattorien sanoittaman kokemuksen perusteella oppilaiden yleistieto on vuosien saatossa heikentynyt, eivätkä kaikki aikuisten tuttuina pitämät sanat ja niiden merki-tykset välttämättä aukene heille.

Kysyttäessä avoimella vastausvaihtoehdolla, voisiko tuotettua materiaalia hyödyntää heidän mielestään myös muille luokka-asteille, esittelyyn osallistuneet kuraattorit olivat varsin yksi-mielisiä siitä, että tuotettua materiaalia voisi hyödyntää myös yläasteikäisten parissa (4). Yksi vastaajista koki, että materiaalia voisi hyödyntää hieman soveltaen myös muille alakoulun luokille. Tässä yhteydessä on huomioitava, että vuoden 2021 kouluterveyskyselyiden tulokset osoittivat huolestuttavaa määrällistä kasvua seksuaalisen häirinnän kokemuksissa kyselyyn vastanneiden 4.- ja 5.-luokkalaisten kohdalla, mikä kävi myös tuotetussa materiaalissa selke-ästi ilmi. Samoin materiaalissa korostettiin sitä, kuinka hyvinkin nuoret lapset voivat päätyä groomaajien uhreiksi. Tästä huolimatta tuotetun opetusmateriaalin eriyttäminen alemmille luokille siten, että nuorempien kanssa käytäisiin läpi erityisesti turvataitojen osuutta ei

noussut näissä kuraattorien vastauksissa yhtä vastaajaa lukuun ottamatta esille lainkaan. Syynä tähän voi olla se, että materiaali mielletään yhtenä kokonaisuutena, jolloin ei osattu ajatella, että sitä olisi mahdollista myös pilkkoa osiin, vaikka tämä mahdollisuus tuotiinkin sanallisesti esiin esittelytilaisuuden yhteydessä.

Tuotettu materiaali sai esittelyyn osallistuneelta kuraattoritiimiltä kokonaisuudessaan erittäin myönteistä palautetta. Kuraattorit kokivat, että tieto oli kasattu hyvin, asiapitoisuus oli tuotettu sellaisessa muodossa, että se koskettaa nuoria ja kokonaisuus oli suvaitsevaisuutta lisäävää. Mitään kehityskohteita ei palautteiden mukaan havaittu, vaan kokonaisuus miellettiin hyväksi.

Laurean Työelämän palaute -lomakkeeseen kehittämistyötä valvoneilta kahdelta kuraattorilta saadut palautteet olivat myös erittäin myönteisiä. Valvovat kuraattorit kokivat, että tuotettua oppimateriaalia on mahdollista hyödyntää sekä ala- että yläasteella toteutettavassa yhteisöllisessä työssä ja osana oppilashuollon vuosikelloa, minkä lisäksi materiaali on hyödynnettävissä tarpeen mukaan myös yksilötyössä. Valvovat kuraattorit kokivat yllättävänä sen, kuinka tarpeellisenä pilottitunneille osallistuneet lapset ja nuoret kokivat esitetyn materiaalin ja sen, kuinka myönteistä heiltä saatu palaute oli. Yllätystä oli herättänyt myös se, kuinka hyvin luokkien opettajat olivat ottaneet oppitunnit vastaan. Kuraattorit olivat kokeneet yhteistyön opinnäytetyön tekijän kanssa helppona ja ammattitaitoisena. Aktiivisuus ja omatoimisuus saivat myös kiitosta.

8 Haasteita

Suurimpana haasteena tai uhkana tämän kehittämistutkimuksen osalta on se, että tuotettu materiaali ei lopulta päätyisikään oppilashuollon yhteisöllisessä työssä hyödynnettäväksi työvälineeksi. Merkittävin ongelma tämän osalta on se, että seksuaalisuus on jo aiheena itsessään monelle hyvin arkaluontoinen eikä asioista keskustelemista koeta luontevana, saati että aiheesta tulisi keskustella opetustilanteessa lasten tai nuorten kanssa. Käytännössä kukaan oppilashuollossa työskentelevä ei ole saanut omassa lapsuudessaan tai nuoruudessaan kunnollista seksuaalikasvatusta, jollei tämä ole tapahtunut kasvuympäristön toimesta, ja suhde seksuaalisuuteen ei ole välttämättä kovinkaan jäsennelty. Tästä syystä ymmärrystä tai tietoa ei useinkaan ole riittävästi: on epävarmuutta siitä, mikä on ikätason mukaista ja mikä ei ja pelkoa siitä, miten lapset ja nuoret aiheeseen reagoivat ja millaisia vastakysymyksiä tai keskusteluja aihe saattaa herättää. Myös omat ennakoasenteet ja -käsitykset voivat olla muodostuneet varsin vahvoiksi. Tällöin keskustelu on helposti omien tunteiden, kasvatuksen, uskomusten ja ajatusten värittämää, jolloin aiheen edellyttämä neutraali suhtautuminen käsiteltävänä oleviin asioihin ei ole mahdollista.

Toinen kehittämistyön merkittävistä haasteista on se, että tuotetun materiaalin opetus tulee toistaiseksi rajautumaan vain niihin kouluihin, joiden kuraattorit tai muu oppilashuollon henkilökunta kokee olevansa halukkaita tätä materiaalia hyödyntämään. Samoin tuotettu materiaali ei sellaisenaan sovellu ruotsinkielisten koulujen opetuskäyttöön. Tämä herättää kysymyksen oppilaiden eriarvoisuudesta niiden koulujen välillä, joissa materiaalia opetetaan ja niiden, joissa puolestaan ei.

Olisi tärkeää löytää ne kouluympäristössä toimivat tahot tai henkilöt, jotka ovat luontaisesti kiinnostuneita tämän kehittämistutkimuksen aihealueista, olisivat halukkaita opettelemaan tuotetun materiaalin ja ottamaan sen myös omassa työssään käyttöön. Itselleen vastentahtoisesti tällaista aihetta ei missään tapauksessa voi eikä saa - varsinkaan opetustilanteessa lasten ja nuorten kanssa - käsitellä, sillä oma tunnetila välittyy automaattisesti opetukseen ja samalla vääjäämättä vääristää opetettavan materiaalin sisältöä. Vahva eettinen ymmärrys on siis ensiarvoisen tärkeää silloin, kun seksuaalikasvatusmateriaalia käsitellään kasvussaan ja kehityksessään kesken olevien lasten ja nuorten parissa.

Yhtenä vaihtoehtona sille, että tässä kehittämistyössä käsitellyt aihealueet saataisiin systemaattisesti opetettua kaikille Porvoon peruskoulujen 6.-luokille, voisi olla esimerkiksi sekä suomen- että ruotsinkielisten seksuaalikasvattajien kouluttaminen oppilashuollon henkilökunnan keskuudesta. Toisena vaihtoehtona voisi vastaavasti olla luentojen tilaaminen ulkopuoliselta toimijalta. Myös koulujen oman, aiheesta kiinnostuneen henkilökunnan ja ulkopuolisten luennoitsijoiden yhdistelmä voisi olla yksi toimiva ratkaisu.

9 Opinnäytetyön eettisyys ja luotettavuus

Tutkimusetiikka ohjaa tutkimustyötä ja auttaa ratkaisemaan tutkimustyöhön liittyviä eettisiä ja älyllisiä haasteita. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2012, 6). Tutkimuksen luotettavuus koskee niin suunnitteluvaihetta, valittuja menetelmiä, tulosten analysointia kuin resurssien käyttöäkin. Tutkimuksessa tulee noudattaa rehellisyyttä tutkimuksen kehittämisessä, toteuttamisessa, arvioinnissa sekä raportoinnissa. Hyvässä tutkimustavassa osoitetaan myös arvostusta kaikkia tutkimukseen liittyviä osapuolia kohtaan. Hyvään ja eettiseen tutkimustapaan liittyy lisäksi vastuunkanto tutkimusprosessista ja siihen kytkeytyvistä toiminnoista kautta linjan, sekä vastuu sen mahdollisista laajakantoisista vaikutuksista. (Allea 2020, 4.)

Tutkimuksessa tulee soveltaa tieteellisen tutkimuksen kriteeristön mukaisia ja eettisesti kestäviä menetelmiä. Tutkimukseen liittyvän viestinnän tulee olla avointa ja vastuullista. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2012, 6 - 7.) Tämä tarkoittaa avointa, oikeudenmukaista ja puolueetonta viestintää, missä yksityiskohtia ei salata (Allea 2020, 4). Tutkimuslupien tulee olla hankittuna ja mikäli tarpeen, eettinen ennakoarviointi tehtynä. Tutkijan tulee myös

pidättäytyä sellaisista arviointi- ja päätöksentekotilanteista, missä on perusteltua epäillä heidän olevan esteellisiä. Tieto- ja yksityisyydensuoja tulee huomioida erityisellä vakavuudella. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2012, 6 - 7.) Eettisten toimintatapojen mukaisesti tutkimuslupa haetaan siitä kohdeorganisaatiosta, jonka alaisuuteen tutkittavat kuuluvat ja kyseisen organisaation tutkimuslupakäsittelijä antaa päätöksensä toimitetun materiaalin perusteella (Vastuullinen tiede 2018). Ainoastaan silloin, kun tieteellinen tutkimus on suoritettu hyvää tutkimusetiikkaa ja hyviä tieteellisiä käytäntöjä noudattaen, voi tutkimus olla eettisesti hyväksyttävä ja luotettava ja sen tulokset uskottavia. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2012, 6 - 7.)

Henkilötietojen käsittelyyn sekä tutkimukseen osallistuvien tietosuojan toteutumiseen tulee kiinnittää tutkimustoiminnassa erityistä huomiota. Tämä tarkoittaa vain välttämättömien tietojen keräämistä ja säilytystä sekä näiden tietojen tuhoamista sen jälkeen, kun tieto ei ole enää tarpeellista. Myös tutkittavien informointi ja suostumus tulee huomioida tutkimusta tehdessä. (Arene 2019, 7).

Tässä opinnäytetyössä tutkimuslupaa haettiin Porvoon kaupungilta kaupungin omien ohjeistusten mukaisesti (liite 6) ja tutkimusprosessi suoritettiin tiiviissä yhteistyössä Porvoon kaupungin suomenkielisten kuraattoripalveluiden kanssa. Tutkimukseen liittyviä kouluja ei tulosten kohdalla eritelty, vaan tutkimus tuloksineen koski kokonaisuudessaan Porvoon suomenkielisten peruskoulujen kuudetta luokka-astetta. Kysymyskaavakkeissa oppilailta ei kysytty sukupuolen lisäksi muita henkilötietoja tai luokkatarkennetta. Sukupuolivaihtoehtoina olivat tyttö, poika ja muunsukupuolinen.

Pilotoinnissa mukana olevien luokkien luokanvalvojille lähetettiin erillinen saatekirje, missä kerrottiin kehitystyön taustoista ja tavoitteesta sekä opetuksen painopisteistä. Saatekirjeessä annettiin myös sekä opinnäytetyön tekijän että kyseisen koulun kuraattorin yhteystiedot siltä varalta, että oppilaille tai heidän huoltajillaan heräisi jotain aiheeseen liittyviä kysymyksiä, joko etu- tai jälkikäteen. Vastuu ja valinta oppilaiden ja huoltajien mahdollisesta etukäteisinformoinnista jäi kuitenkin opettajille.

Vastaajilla oli vapaus valita, vastaavatko he kysymyksiin ja jos kyllä niin miltä osin. Kyselyyn vastattiin välittömästi oppitunnin päätteeksi siten, että oppilaille jaettiin kyselylomake, johon he vastasivat siltä osin kuin halusivat, minkä jälkeen heitä ohjeistettiin kääntämään lomake nurinpäin, jotta vierustoverit eivät pääsisi tutustumaan oppilaan antamiin vastauksiin. Oppilaille kerrottiin, että vastauksia ei näytetä opettajalle vaan ne tulevat ainoastaan opinnäytetyökäyttöön ja että niillä kartoitetaan oppilaiden kokemaa hyötyä ja merkitystä sekä opetusmateriaalin ikätasonmukaisuutta. Pilottiluentojen jälkeen kultakin luennolta saadut paperivastaukset siirrettiin Google Formsiin luotuun, kysymyksiltään identtiseen sähköiseen kyselykaavakkeeseen, minkä jälkeen paperivastaukset hävitettiin koulun tietoturvajätteenä.

10 Yhteenveto

Tämän opinnäytetyön aihe kumpusi Porvoon kaupungin kuraattoripalveluiden kokemasta tarpeesta saada ikätason mukainen turvataitokasvatusmateriaali 6.-luokkalaisten parissa suoritettavan yhteisöllisen työn tueksi. Tarpeen taustalla olivat THL:n 2021 toteuttaman kouluterveyskyselyn tulokset, jotka osoittivat selkeää kasvua lasten kokemassa seksuaalisessa häirinnässä. Alustava kehittämissuunnitelma kytkeytyi kouluterveyskyselyiden tuloksiin perustuen erityisesti turvataitokasvatukseen, mutta koska tämä tulokulma ei olisi tuottanut varsinaisesti uutta, vaan lähinnä koostunut olemassa olevan oppimateriaalin muokkaamisesta käytettävämpään muotoon, kehittämissuunnitelmaa päivitettiin siten, että suunnitelmaan lisättiin omat osiot seksuaaliselle moninaisuudelle ja yhdenvertaisuudelle ja myöhemmin vielä näihin kytkeytyvälle kiusaamiselle. Kehittämistehtävänä oli siis tuottaa täysin uutta materiaalia aidoksi koettuun tarpeeseen. Opinnäytetyössä käytettäväksi tutkimusmenetelmäksi valikoitui kehittämistutkimus. Lukuun 5 viitaten, Juuti & Lavonen (2006) määrittävät kehittämistutkimuksen ensimmäiseksi ominaispiirteeksi sen, että iteratiivinen kehittäminen alkaa muutoksen tarpeesta, mikä oli siis lähtötilanne myös tämän työn kohdalla.

Tarve, käsiteltävät aihealueet, tuotettavan materiaalin muoto ja sen tuleva käyttötarkoitus olivat erittäin selkeät, joten opetusmateriaalin koostaminen ja rakenteen suunnittelu oli tässä suhteessa kohtuullisen vaivatonta. Suurimman haasteen tässä muodostivat materiaalin ikätasoisuudesta varmistuminen niin varsinaisen sisällön kuin sen selittämiseen käytettävien esimerkkienkin osalta, sekä aiheiden tiivistäminen kahden tunnin opetukseen sopiviksi siten, että kaikki olennainen tulisi selkeällä ja oppilaiden keskittymiskyvyn näkökulmasta myös riittävän mielenkiintoisella tavalla ilmaistuksi.

Tiedon hankinnassa käytettiin apuna erityisesti seksuaalisuuden parissa toimivia asiantuntijaorganisaatioita, kuten Väestöliittoa ja Sexpoa. Hivpointin tuottama Seksuaalikasvattajan käsikirja toimi puolestaan opetusmateriaalin luomisen kirjallisena peruskivenä. Näiden lisäksi materiaalin tuottamisessa hyödynnettiin muun muassa alan eri asiantuntijoiden, kuten Cacciatoren, Vaaranen-Valkosen ja Pajamäen sekä näiden lisäksi Oulun kaupungin erillisenä hankkeena tuottamaa opetusmateriaalia. Somessa tapahtuvan seksuaalisen häirinnän osalta merkittävä tiedon lähde Oulun kaupungin tuottaman aineiston lisäksi oli Sua varten somessa -hankkeen Laita pari kuvaa -asiantuntijaseminaari. Myös kehittämistutkimuksen tekijän aiempia seksuaalineaalijakoulutuksessa saatuja oppeja sekä aiempaa työkokemusta hieman ylempien peruskoululuokkien seksuaalikasvattajana toimimisesta hyödynnettiin tämän oppimateriaalin luomisessa.

Tuotettavaa materiaalia pilotoitiin yhteensä yhdeksällä peruskoulun 6.-luokalla. Materiaalia kehitettiin systemaattisesti pilottiluonto - ja niistä saadut kokemukset ja palautteet - kerrallaan. Tietoa tuotettavan materiaalin soveltuvuudesta siihen kytkeytyville kohderyhmille, eli

ensisijaisesti oppilaille ja kuraattoritiimille, hankittiin kyselyiden, haastatteluiden ja havainnoinnin avulla. Pilottiluennoista ja tuotetusta materiaalista luotiin erilliset kyselyt oppilaille, opettajille ja kuraattoreille, jotta kyselyiden näkökulmissa saatiin huomioitua kunkin kohde-ryhmän spesifi suhde tuotettuun materiaaliin. Materiaalia kehitettiin pilottituntien jälkeen erityisesti oppitunnin aikana tehtyjen omien havaintojen perusteella mutta myös oppilailta ja opettajilta saadun palautteen myötä silloin, kun se oli kriittisesti tarkasteltuna perusteltua. Lopputulokseen vaikuttaneita yhteistyötahoja oli siis monia.

Sekä prosessi että lopputulos dokumentoitiin ja kehittämistyö johti käytettävään tuotokseen, jonka Juuti & Lavonen (2006) määrittävät kehittämistutkimuksen toiseksi ominaispiirteeksi. Tuotettua materiaalia tullaan siis jatkossa hyödyntämään Porvoon kaupungin perusopetuksessa, oppilashuollon toteuttamassa yhteisöllisessä työssä. Kehittämisen aikana saatujen asiakaskokemusten perusteella opetusta on jatkossa mahdollista edistää pitämällä muun muassa huolta sekä kirjoitetun että puhutun tekstin ymmärrettävyydestä ja lisäämällä toiminnallisia osioita opetukseen, joten kehittäminen tuotti myös opetusta edistävää tietoa. Täten kolmaskin Juutin ja Lavosen kehittämistutkimukselle määrittelemä ominaispiirre täyttyi.

Niin oppilailta, opettajilta kuin kuraattoreiltakin saatu palaute oli kokonaisuudessaan erittäin positiivista ja kannustaa näiden aihealueiden systemaattiseen käsittelyyn kuudesluokkalaisten parissa. Erityisen paljon mieltä lämmittivät oppilaiden antamat kiittävät palautteet. Oppilaat olivat myös todella kiinnostuneita aiheesta ja yllättävää oli se, kuinka hyvin he jaksoivat, ikätaso huomioiden, keskittyä näiden pilottiluentojen kaksoistunteihin.

Oppilaille tehtyjen kyselyiden vastaukset antoivat melko yllättävänkin tuloksen sen osalta, että 5 % (N = 165) pilottiluennoille osallistuneista 6.-luokkalaisista identifioi itsensä muunsukupuolisiksi. Kouluterveyskyselyissä ei sukupuolivaihtoehtoiksi ole toistaiseksi annettu muita vaihtoehtoja kuin tyttö tai poika, joten tämä tulos antaa jotain osviittaa kuudesluokkalaisten sukupuolikokemuksista. Oppimisympäristöissä työskentelevien aikuisten olisi hyvä tiedostaa tämä, jotta he osaisivat huomioida sukupuolisensitiivisyyden mahdollisimman hyvin omassa työssään ja toiminnassaan.

Pilottiluentojen jo käynnistyttyä, STT julkaisi useassa uutisvälineessä sittemmin jaetun artikkelin siitä, kuinka lasten seksuaalikasvatus on vanhemmille usein vierasta ja kuinka vanhemmat saattavat edelleen siirtää omia häpeän tunteitaan lapsilleen. Samassa artikkelissa käytiin läpi sitä, kuinka lapset eivät osaa tunnistaa groomingia, jollei siitä ole puhuttu, sillä groomingia on ylipäätään vaikea tunnistaa. (Virtanen 2022.) Tämä puoltaa erittäin vahvasti tämän kehittämistyön ajankohtaisuutta sekä sen tärkeyttä.

Kehittämistyönä tuotetun oppimateriaalin tai kasvatustyön avulla lapsien käyttämiä sosiaalisen median alustoja ei saada varsinaisesti tehtyä nykyistä turvallisemmiksi mutta lapset ja nuoret voidaan opettaa käyttäytymään käyttämillään kanavilla siten, että he osaisivat

suojella ja turvata itseään. Samoin heille saadaan opetettua, miten tulee toimia silloin, jos omia rajoja on rikottu. Tämän ohella he oppivat olemaan rikkomatta myöskään muiden rajoja. Seksuaali- ja yhdenvertaisuuskasvatuksen myötä suhtautuminen itseän voi muuttua myönteisemmäksi ja suhtautuminen muihin puolestaan aiempaa kunnioittavammaksi ja arvostavammaksi, mikä kaikki edesauttaa kiusaamisen ja kiusatuksi tulemisen vähenemistä.

Vilpittömänä toiveena on, että tässä kehittämistyössä tuotettu materiaali päätyisi osaksi säännönmukaista yhteisöllistä kasvatustyötä kouluissa ja että se koettaisiin niin hyväksi ja hyödylliseksi, että Porvoon lisäksi myös muut kunnat voisivat jatkossa kiinnostua materiaalin hyödyntämisestä osana omien koulujensa yhteisöllistä työtä. Pilottiluentojen yhteydessä pari opettajista ehdotti, että tämän opinnäytetyön tekijän tulisi myydä pitämänsä luennot Porvoon kaupungille, jotta aiheet tulisivat varmasti käsitellyiksi nuorille sopivalla tyylillä ja esitystavalla kaupungin jokaisen 6.-luokan kanssa. Pilotoinnissa mukana ollut yksityinen koulu puolestaan ilmaisi toiveensa voida tilata vastaavat luennot tulevaisuudessa koulunsa luokka-asteille 6 - 9. Vaikka näitä vaihtoehtoja ei rajattukaan tyystin pois, ensisijaiseksi tavoitteeksi ilmaistiin, että kaupungin kuraattorit huolehtisivat jatkossa toimeksiantonsa perusteella tuotetun materiaalin läpikäynnistä peruskoulun 6.-luokkalaisten ja muiden tähän soveltuvien luokka-asteiden kanssa. Kuitenkin, kuten yksi opettajista palautteessaan osuvasti kirjoitti, olennaisinta ei ole se, kuka nämä luennot pitää vaan se, että ne tulevat ylipäätään pidetyiksi. Tämä toki huomioiden, että luentojen pitäjä suhtautuu käsiteltäviin aiheisiin siten, että aihepiirin eettinen käsittely lasten ja nuorten kanssa on mahdollista.

Olen äärettömän kiitollinen siitä, että sain mahdollisuuden olla mukana tämän opetusmateriaalin luonnissa ja pilotoinnissa sekä niistä hienoista keskusteluista, joita nämä aihealueet pilottiluennoille osallistuneiden aktiivisten oppilaiden kanssa synnyttivät. Haluan myös kiittää ohjaavia kuraattoreitani heidän antamastaan luottamuksesta ja varauksettomasta tuesta koko kehittämisprosessin ajan, sekä tämän erittäin tärkeän aihealueen nostamisesta kehittämis työn kohteeksi ja sitä kautta myös osaksi heidän omaa työtään oppilaiden hyvinvoinnin tukemiseksi. Kiitos!

Lähteet

Painetut

Ojasalo, K., Moilanen, T. & Ritalahti, J. 2020. Kehittämistyön menetelmät. Uudenlaista osaamista liiketoimintaan. Helsinki: SanomaPro Oy.

Sähköiset

Allea 2020. Tutkimusetiikan eurooppalaiset käytännöt ja ohjeistus. Viitattu 10.10.2022.

https://allea.org/wp-content/uploads/2020/08/Finnish_European_Code_of_Conduct_digital-final.pdf

Arene 2019. Ammattikorkeakoulujen opinnäytetöiden eettiset suositukset. Viitattu 8.10.2022.

<https://www.arene.fi/wp-content/uploads/Raportit/2020/AMMATTIKORKEAKOULU-JEN%20OPINN%C3%84YTET%C3%96IDEN%20EETTISET%20SUOSITUK-SET%202020.pdf?t=1578480382>

Cacciatore 2020. Tämä on hyvä tapa selittää pienelle lapselle, mistä vauvat tulevat - nämä viisi seksuaalikasvatuksen perusasiaa jokaisen vanhemman pitää ottaa haltuun. Yle. Viitattu 11.11.2022. <https://yle.fi/aihe/artikkeli/2020/09/02/lastenpsykiatri-raisa-cacciatore-tama-on-hyva-tapa-selittaa-pienelle-lapselle>

Elo, S., Sundstöm, K., Tuominen, R., Lappalainen, U. & Tukonen, A. 2010. Miina ja Ville.

Opettajan aineisto. Suvaitsevaisuus. Viitattu 3.10.2022. <https://www.oph.fi/fi/oppimateriaali/miina-ja-ville-opettajan-oppaita/miina-ville-ja-oikeudenmukaisuus-24>

Hivpoint 2019. Seksuaalikasvattajan käsikirja. Viitattu 1.10.2022. https://hivpoint.fi/wp-content/uploads/2019/09/Seksuaalikasvattajan-k%C3%A4sikirja_netiversio.pdf

Hyväri, S. & Vuokila-Oikonen, P. 2020. Osallistavan ja tutkivan kehittämisen opas 2.0. Tutkimus- ja kehittämistyön luotettavuus. Viitattu 10.10.2022.

<https://libguides.diak.fi/c.php?g=670543&p=4760642#s-lg-box-15268728>

livonen, E. 2019. Lapsiin kohdistuvan seksuaalisen väkivallan torjunnassa tarvitaan monia toimia. MLL blogi 14.1.2019. Viitattu 12.10.2022. <https://www.mll.fi/blogi/lapsiin-kohdistuvan-seksuaalisen-vakivallan-torjunnassa-tarvitaan-monia-toimia/>

Kärnä, T., Uusi-Mäkelä, N. & Mattila, A. 2018. Sukupuolen moninaisuus - lähestymistapa sukupuoleen muuttumassa? Viitattu 3.10.2022. <https://www.laakarilehti.fi/tieteessa/katsausartikkeli/sukupuolen-moninaisuus-ndash-lahestymistapa-sukupuoleen-muuttumassa/?public=03e1e8ab6640d519c8a09cdc446fff55>

Lapsuus.ouka.fi 2022. Seksuaalinen häirintä ja ahdistelu. Viitattu 12.10.2022. <https://lapsuus.ouka.fi/mietityttaako/nuori-ja-seksuaalisuus/seksuaalinen-hairinta-ja-ahdistelu/#:~:text=Seksuaalisella%20h%C3%A4irinn%C3%A4ll%C3%A4%20tarkoitetaan%20ei%20toivotua%20sanallista%2C%20sanatonta%20tai,ilman%20lupaa.%20Seksuaalinen%20ahdistelu%20on%20osa%20seksuaalista%20h%C3%A4irint%C3%A4%C3%A4.>

Nuts 'n Eggs 2022. Tartteeko netissä olla varovainen ja voiko kaikkeen luottaa? Viitattu 4.10.2022. <https://webpages.tuni.fi/nutsneggs/grooming/>

Oinas, M-M., Pietilä, M. & Tuohino, V. 2020. Kysy, kohtaa ja kuuntele. Opas seksuaalisen houkuttelun ja seksuaaliväkivallan ennaltaehkäisyyn nuorisotyössä. Koordinaatti, Oulun kaupunki. Viitattu 3.10.2022. <file:///C:/Users/heidi/Downloads/Kysy%20kohtaa%20kuuntelee%20opas%20verkkoversio.pdf>

OPH 2014. Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet. Viitattu 10.10.2022. <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/perusopetuksen-opetussuunnitelman-perusteet>

OPH 2022. Opetussuunnitelmien perusteita ja määräyksiä täsmennettiin - koulut ja oppilaitokset voivat puuttua aiempaa tehokkaammin kiusaamiseen ja syrjintään. Viitattu 3.10.2022. <https://www.oph.fi/fi/uutiset/2022/opetussuunnitelmien-perusteita-ja-maarayksia-tasmennettiin-koulut-ja-oppilaitokset>

Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki (30.12.2013/1287). Viitattu 8.10.2022. <https://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2013/20131287>

Pajamäki, T. 2022. Kiva aikuinen ei pyydä nudekuvia. Opas lapsiin ja nuoriin kohdistuvan seksuaaliväkivallan käsittelyyn kouluissa. Otava Oppimisen palvelut. Viitattu 4.10.2022. <https://rakentamo.otava.fi/wp-content/uploads/grassblade/11729-kasko-opas-lapsiin-ja-nuoriin-kohdistuvan-seksuaalivakivallan-kasittelyyn-kouluissa/index.html>

Pelastakaa Lapset 2018. Lasten ja nuorten kokemaa seksuaalinen häirintä ja siihen liittyvä kiusaaminen digitaalisessa mediassa. Viitattu 4.10.2022. https://s3-eu-west-1.amazonaws.com/pelastakaalapset/main/2018/08/31131602/Sexting_raportti_web-002.pdf

Pelastakaa Lapset 2022. Lapsen houkuttelu seksuaalisiin tarkoituksiin (grooming). Viitattu 1.11.2022. <https://www.pelastakaalapset.fi/nettivihje-ja-seksuaalivakivallan-ennaltaehkaisy/tietoa-lapsiin-kohdistuvasta-seksuaalivakivallasta/lapsen-houkuttelu-seksuaalisiin-tarkoituksiin-grooming/>

Pernaa, J. 2013. Kehittämistutkimus tutkimusmenetelmänä. Helsingin yliopisto. Viitattu 5.10.2022. https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/317958/2013_Pernaa_KT_tutkimusmenetelmana_KT_kirja.pdf?sequence=1

Poliisi 2022. Seksuaalirikokset. Viitattu 12.10.2022. <https://poliisi.fi/seksuaalirikokset>

Porvoo 2022. Kasvatus ja opetus. Viitattu 2.10.2022. <https://www.porvoo.fi/kasvatus-ja-opetus/>

Porvoo 2022b. Turvallinen koulupäivä. Viitattu 29.10.2022. <https://www.porvoo.fi/kasvatus-ja-opetus/perusopetus/kiusaamisen-vastainen-tyo/>

Rikosuhripäivystys 2022. Erilaisia seksuaalirikoksia. Viitattu 5.10.2022.

<https://www.riku.fi/erilaisia-rikoksia/seksuaalirikos/erilaisia-seksuaalirikoksia/>

Ruohonen, S. 2021. Toimintatutkimus. Viitattu 7.11.2022. <https://www.muotoilu.info/index.php/tutkiva-muotoilu/menetelmat/toimintatutkimus/>

Santalahti, T. 2018. Seksuaalisen suuntautumisen ja sukupuolen moninaisuus. Duodecim Terveyskirjasto. Viitattu 1.11.2022. <https://www.terveyskirjasto.fi/oos00003>

Sexpo 2020. Seksuaalisen suuntautumisen moninaisuus. Viitattu 3.10.2022.

<https://sexpo.fi/kootusti-tietoa/seksuaalisen-suuntautumisen-moninaisuus/#:~:text=Seksuaalisen%20suuntautumisen%20moninaisuus%20on%20k%C3%A4site%20jolla%20viitataan%20koko,kuin%20heterous%20sek%C3%A4%20muut%20tavat%20m%C3%A4%C3%A4ritell%C3%A4%20seksuaalista%20suuntautumista.>

Suomen rikoslaki (19.12.1889/39). Viitattu 12.10.2022. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1889/18890039001>

Suomi.fi 2022. Koulukuraattori. Viitattu 6.10.2022. <https://www.suomi.fi/palvelut/koulukuraattori-kasvatuksen-ja-koulutuksen-toimiala-helsingin-kaupunki/a95e0a7b-6f93-4980-84cf-cae3a597e5b7>

Tiitinen, A. 2022. Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö. Lääkärikirja Duodecim. Viitattu 17.10.2022. <https://www.terveyskirjasto.fi/dlk00941>

THL 2021. Kouluterveyskyselyn tulokset 2017-2021. Perusopetus 4. ja 5. luokan oppilaat. Viitattu 15.9.2022. https://sampo.thl.fi/pivot/prod/fi/ktk/ktk4/fact_ktk_ktk4?row=area1-601230&column=time-601069&column=gender-143993&filter=measure-200141&filter=area1-601278&filter=time-403056&fo=1

THL 2022. Seksuaalikasvatus ja seksuaaliväkivallan ehkäisy. Viitattu 1.11.2022.

<https://thl.fi/fi/web/vakivalta/vakivallan-ehkaisy/seksuaalikasvatus-ja-seksuaalivakivallan-ehkaisy>

Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2012. Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. Viitattu 17.7.2022. https://tenk.fi/sites/tenk.fi/files/HTK_ohje_2012.pdf

Vaaranen-Valkonen, N. 2022. Kiva aikuinen ei pyydä nudekuvia. Opas lapsiin ja nuoriin kohdistuvan seksuaaliväkivallan käsittelyyn kouluissa. Otava Oppimisen palvelut. Viitattu 4.10.2022. <https://rakentamo.otava.fi/wp-content/uploads/grassblade/11729-kasko-opas-lapsiin-ja-nuoriin-kohdistuvan-seksuaalivakivallan-kasittelyyn-kouluissa/index.html>

Vastuullinen tiede 2018. Selvitä, tarvitsetko tutkimuksellesi luvan. Viitattu 17.7.2022. <https://vastuullinentiede.fi/fi/tutkimuksen-suunnittelu/selvita-tarvitsetko-tutkimuksellesi-luvan>

Virtanen, J. 2022. Lasten seksuaalikasvatus on vanhemmille usein vierasta. 9.10.2022 STT. Viitattu 14.11.2022. <https://www.suomenmaa.fi/uutiset/lasten-seksuaalikasvatus-on-vanhemmille-usein-vierasta/>

Väestöliitto 2022. Seksuaalikasvatus. viitattu 3.10.2022. <https://www.vaestoliitto.fi/seksuaalisuus/seksuaalikasvatus/>

WHO 2022. Sexual health. Viitattu 15.9.2022. https://www.who.int/health-topics/sexual-health#tab=tab_1

Mäentausta, R. 2021. Keski-Suomessa paljastui laaja seksuaalirikos: lapseksi tekeytyneen miehen epäillään ahdistelleen somessa lapsia - satoja uhreja ympäri Suomen. Yle 29.7.2021. Viitattu 5.10.2022. <https://yle.fi/uutiset/3-12039102>

Julkaisemattomat

Ilomäki, J. 2021. (Varhais)lapsuuden seksuaalikasvatus ja seksuaalisuuden kehitys lapsuusaikana. Luento. Seksuaalineuvojakoulutus 2021. Sexpo ry.

Rossi, M. 2022. Laita pari kuvaa -seminaari 29.9.2022. Sua varten somessa / Setlementtiyhdistys.

Kuviot

Kuvio 1: Kehittämistutkimuksen eteneminen.....	17
Kuvio 2: Oppitunnin hyödyllisyys oppilaiden kokemana	25
Kuvio 3: Uuden oppiminen	26
Kuvio 4: Oppilaiden kokemus opetuksen ikätason mukaisuudesta	26
Kuvio 5: Oppitunnin hyödyllisyys opettajien kokemana	28
Kuvio 6: Oppitunnin ikätason mukaisuus opettajien kokemana	29
Kuvio 7: Aihealueen opettamiseen soveltuvat tahot opettajien kokemana	29
Kuvio 8: Opetusmateriaalin tarpeenmukaisuus.....	31
Kuvio 9: Materiaalikonaisuuden selkeys	31
Kuvio 10: Materiaalin hyödyntäminen omassa työssä.....	32

Liitteet

Liite 1: Tuotettu opetusmateriaali (diaesitys)	45
Liite 2: Oppilaiden kysely	56
Liite 3: Opettajien kysely	58
Liite 4: Kuraattoreiden kysely	60
Liite 5: Diaesityksen selitysosa	62
Liite 6: Tutkimuslupahakemus	77
Liite 7: Työelämän palautelomake	80

Liite 1: Tuotettu opetusmateriaali (diaesitys)

Dia 1

Dia 2

Dia 3

SEKSUAALIKASVATUS

auttaa tekemään valintoja, jotka parantavat seksuaalista hyvinvointia ja kehittävät osaltaan yhteiskuntaa **myötätuntoiseen, tasa-arvoiseen ja oikeudenmukaiseen suuntaan** (WHO 2010).

Tavoitteina ovat **vastuullisuus, turvallisuus, itsensä hyväksyminen, tasavertaisuus ja nautinnollisuus.**

Seksuaalikasvatus alkaa heti syntymästä!

Dia 4

TIEDOT, TAIDOT JA MYÖNTEINEN ASENNE

- Perustietoa ihmiskehoista ja niiden eroavaisuuksista
- Taitoa asettaa omat rajat, sanoa Ei, lähteä pois ja kertoa epämieluisasta tilanteesta jollekin luotettavalle aikuiselle
- Turvallisten ja tyydyttävien ihmissuhteiden luominen
- Vastuun ottaminen
- Oman seksuaalisuuden ymmärtäminen
- Myönteinen asennoituminen omaan kehoon ja samalla myös muiden arvostus ja kunnioitus

Dia 5

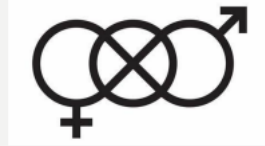
MITÄ SEKSUAALISUUS ON?

- Keskeinen osa ihmisyyttä kaikissa elämän vaiheissa
- Sisältää synnynnäisen sukupuolen, oman kokemuksen omasta sukupuolestaan, seksuaalisen suuntautumisen, myöhemmin myös erotiikan, suhteet ja lisääntymisen
- Ilmenemismuotoja voivat olla mm. ajatukset, halut, asenteet, käyttäytyminen ja suhteet
- *Omaan seksuaalisuuteen voivat vaikuttaa mm. synnynnäiset tekijät, uskonto, kodissa tai muussa asuinpaikassa tapahtuva kasvatus ja muut kasvuympäristöön liittyvät tekijät*

Dia 6

SUKUPOOLEN KOKEMUS JA SEKSUAALINEN SUUNTAUTUMINEN

Sukupuoli- ja seksuaali-identiteetti sekä sukupuoliroolit alkavat muodostua jo kolmannen ikävuoden paikkeilla

Omaa sukupuolta saa ja voi toteuttaa erilaisilla tavoilla (ei ole olemassa tyttöjen ja poikien leikkejä)

Suuntautumisia on erilaisia, mikään niistä ei ole toistaan parempi, huonompi, oikea tai väärä

Suuntautuminen voi muuttua eri elämänvaiheissa

Dia 7

LAPSEN PERUSOIKEUKSIA

- Oikeus saada iänmukaista tietoa ja kasvatusta
- Oikeus saada tutustua omaan kehoon
- Oikeus tietää omista oikeuksista
- Oikeus yksityisyyteen
- Oikeus kysyä ja oppia
- Oikeus tulla suojatuksi seksuaaliselta hyväksikäytöltä ja loukkauksilta
- Oikeus tulla kuulluksi ja ymmärretyksi

– Raisa Cacciatore / Väestöliitto /
Seksuaalioikeudet

Dia 8

SEKSUAALIOIKEUDET KUULUVAT KAIKILLE!

Seksuaalioikeudet ovat *ihmisoikeuksia* ja koskevat kaikkia. Seksuaalioikeuksia ovat:

- Oikeus omaan seksuaalisuuteen
- Oikeus tietoon seksuaalisuudesta
- Oikeus suojella itseään ja tulla suojelluksi
- Oikeus seksuaaliterveyspalveluihin
- Oikeus tasa-arvoon ja syrjimättömyyteen
- Oikeus yksityisyyteen
- Oikeus vaikuttaa

Dia 9

JOS IHMISOIKEUKSIA LOUKATAAN: KIUSAAMINEN RIKOKSENA

Yksityiselämää loukkaavan tiedon levittäminen: esim. tiedon, vihjauksen tai kuvan levittäminen siten, että teko on omiaan aiheuttamaan vahinkoa tai kärsimystä loukatulle tai aiheuttaa häneen kohdistuvaa halveksuntaa

Kunnianloukkaus: valheellisen tiedon tai vihjauksen esittäminen (esim. perättömien tietojen levittäminen tai toista häpäisevien asioiden kertominen) aiheuttaen vahinkoa, kärsimystä tai halveksuntaa loukatulle

Rangaistava vihapuhe: viestintää, joka täyttää rikoksen tunnusmerkit. Yleisiä rikosnimikkeitä kiihottaminen kansanryhmää vastaan, kunnianloukkaus, yksityiselämää loukkaava tiedon levittäminen tai uskonrauhan rikkominen

Vainoaminen: tilanne, jossa joku toistuvasti uhkaa, seuraa, tarkkailee, ottaa yhteyttä tai muulla tavalla vainoo toista siten, että se on omiaan aiheuttamaan vainotussa pelkoa tai ahdistusta. Esim. kiusattavan pitkään jatkunut seuraaminen koulumatkalla tai koulupäivän jälkeen.

Dia 10

**TEHTÄVÄ 1: MITEN VOISITTE KAVEREINA
AUTTAA JA TUKEA NOMIA**

Moi! Oon 13-vuotias trans-nuori ja mulla on asiat periaatteessa ihan ok. Mulla on pari hyvää kaveria ja koulussa sujuu ihan hyvin enkä oo joutunut kiusatuksi. Oon myös löytänyt muita sateenkaarinuoria mun paikkakunnalta, kun nuorisotyöntekijät osasi vinkata yhestä sopivasta ryhmästä, ja mulla ei oo silleen yksinäinen olo. Mun ongelmana on kuitenkin mun vanhemmat. Ne ei oikein ymmärrä tätä mun muunsukupuolisuutta ja ne aattelee et tää on vaan joku vaihe, joka menee iän myötä ohi. Sit mä oon pyytänyt että ne kutsuisi mua Nomiksi niinku muutkin, mutta ne käyttää silti musta jatkuvasti mun vanhaa nimeä ja se tuntuu musta pahalta.

- 1) Kenen kanssa Nomi voisi jutella asiasta?
- 2) Miten Nomin vanhemmat voisi saada ymmärtämään, että asia on Nomille aito ja tärkeä?

Dia 11

**SUOJAIKÄRAJA
JA TURVARAJAT**

**LAIN ASETTAMAT SUOJAIKÄRAJAT
16 JA 18 VUOTTA
(MM. IKÄ JA HENKINEN KYPSYYS)**

HENKILÖKOHTAISET TURVARAJAT

Dia 12

GROOMING

= aikuisen henkilön tekemät valmistelut, joiden tavoitteena on toteuttaa lapsen tai nuoren seksuaalinen hyväksikäyttö

Yhteydenotto yleisimmin somen kautta	Epärehellisyys omasta henkilöllisyydestä
Alussa houkutteluvaihe, jossa yritetään saada luottamus (mm. hauskat kommentoinnit ja kehuminen)	Hämmennetään kehuilla ja kommenteilla niin, että ajatukset ja harkinta hämärtyvät
Houkutteluvaihe voi kestää jopa kuukausia	Kuvien kalastelua tai pyrkimys tavata

"Mä oon jo aika vanha."
 "Toi tuntuu siltä että se oikeesti ymmärtää mua."
 "Oon kiinnostava ja ihailtu."
 "Tää tuntuu aika jännältä ja kiihottavalta."

Dia 13

MUA ON YRITETTY HOUKUTELLA, MITÄ TEEN?

Kyse on **AINA** lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä, joka on rikosoikeudellisesti rangaistava teko

Älä häpeä ja salaile, et ole tehnyt mitään väärää!
 Houkutteluun syyllistynyt aikuinen puolestaan on

Ota screenshotit, älä poista viestejä!

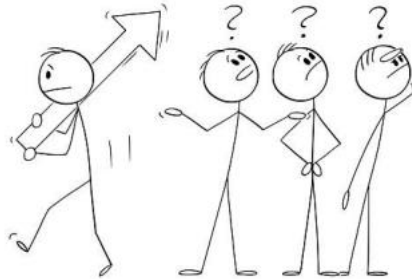
Kerro asiasta luotettavalle aikuiselle, tehkää ilmoitus poliisille.

Muista, että kertomalla asiasta eteenpäin voit vaikuttaa siihen, ettei joku toinen lapsi tai nuori enää joutuisi saman henkilön uhriksi.

Dia 14

KOULUTERVEYSKYSELY 2021, 4. JA 5.LUOKKA, PORVOO

Kokenut seksuaalista kommentointia, ehdottelua, viestittelyä tai kuvamateriaalin näyttämistä vuoden aikana?

Tytöt 12,9 % = 62 tyttöä

Pojat 8,1 % = 38 poikaa

Vuoden 2019 tulokset:

Tytöt 4,7 % = 24 tyttöä

Pojat 3 % = 15 poikaa

Dia 15

Vuoden 2021 kouluterveyskyselyssä vain 39,4 % Porvoon 4- ja 5-luokkalaisista vastasi kertoneensa kokemastaan seksuaalisesta häirinnästä tai väkivallasta luottamalleen aikuiselle.

Yli 60 % jätti siis kertomatta.

KERRO. AINA.

Kuva: Turvallinen Oulu - Salaisuus

Dia 16

SUA VARTEN SOMESSA

SUA VARTEN. SUN PUOLELLA.

Oletko nähnyt somessa jotain sellaista, mikä aiheutti hämmennystä ja fiilis jäi vähän kummalliseksi?

Oletko saanut somessa ilkeän viestin tai ahdistavan kommentin ja se on jäänyt mietityttämään?

Onko joku lähettänyt sinulle alastonkuvia tai pyytänyt niitä?

Oletko epävarma siitä, oletko kokenut häirintää vai et?

Voit laittaa yksityisviestiä 24/7. Jokaiseen nuorelta tulevaan yhteydenottoon vastataan, eikä ketään jätetä yksin ja ilman tukea.

suavarten_official   suavarten_tiimi

Dia 17

VILLE-ANSELMI ON LÄHETTÄNYT NETTITUTULLE ITSESTÄÄN PALJASTAVIA KUVIA. NETTITUTTU UHkaa LEVITTÄÄ VILLE-ANSELMIN KUVIA. MITÄ VILLE-ANSELMI VOI TEHDÄ?

a) Ville-Anselmin kannattaa tehdä, kuten kiristäjä pyytää.

b) Mitään ei ole tehtävissä, koska Ville-Anselmi lähetti kuvat omasta tahdostaan.

c) Ville-Anselmin kannattaa tallentaa todisteet kiristyksestä ja hakea apua.

Vastaus: c. Vaikka Ville-Anselmi on itse lähettänyt paljastavia kuvia, vastaanottajalla ei ole lupaa levittää niitä eteenpäin. Kiristäjän pyyntöihin ei tule vastata, vaan keskustelusta tulee ottaa kuvakaappaus ja hakea apua poliisilta sekä keskustella asiasta muun luotettavan tahon kanssa.

Dia 18

MIKÄ ON SEKSUAALIVÄKIVALTA?

- a) Painostaminen tai pakottaminen johonkin seksuaaliseen tekoon
- b) Luvaton koskettelu
- c) Ei-toivotut seksiviestit ja kuvat sukuelimistä

Vastaus: a, b ja c. Seksuaaliväkivalta on seksuaalisia tekoja ja niiden yrityksiä ilman toisen suostumista.

Seksuaaliväkivallaksi luetaan myös ei-toivotut seksuaaliset kommentit ja lähestymiset. Oman hyvinvoinnin kannalta on tärkeää hakea apua luotettavalta aikuiselta.

Dia 19

KATHERIINA ON SAANUT SEKSUAALISÄVYTTÄISEN KUVAN, JOSTA HÄMMENTYY, EIKÄ OLISI HALUNNUT SAADA SELLAISTA. HÄNEN KANNATTA...

- a) jakaa kuva kaikille kavereille.
- b) pysyä asiasta hiljaa eikä puhua kenellekään, koska se olisi noloa.
- c) kertoa lähettäjälle, ettei halua sellaisia kuvia ja estää lähettäjä palvelussa, jota käytetään.

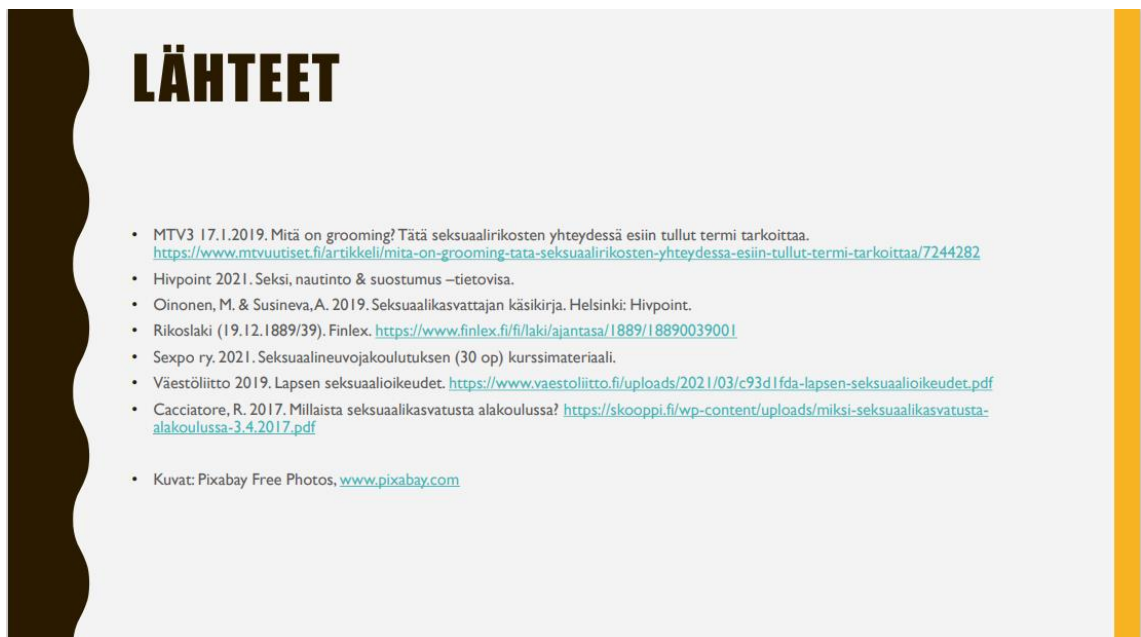
Vastaus: c. Kuvan lähettäjälle kannattaa kertoa, ettei halua vastaanottaa epämiellyttäviä kuvia. Käyttäjän voi estää ja ilmoittaa palvelun ylläpidolle. Kannattaa myös puhua luotettavan ystävän ja/tai aikuisen kanssa.

Jos aikuinen lähettää alle 16-vuotiaalle seksuaaliviritteistä materiaalia, kyseessä on rikos. Tällöin tehdään poliisille rikosilmoitus, jonka voi tehdä yhdessä luotettavan aikuisen kanssa.

Dia 20

Dia 21

Dia 22

Liite 2: Oppilaiden kysely

Seksuaalikasvatuksen oppitunti, 6-luokat, Porvoo

*Pakollinen

1. Sukupuolesi *

Merkitse vain yksi soikio.

- Tyttö
- Poika
- Muunsukupuolinen

2. Oliko oppitunti mielestäsi hyödyllinen?

Merkitse vain yksi soikio.

- 4 = oppitunti oli erittäin hyödyllinen
- 3 = oppitunti oli hyödyllinen
- 2 = oppitunti ei ollut hyödyllinen eikä hyödytön
- 1 = oppitunti oli tarpeeton

3. Opitko oppitunnin aikana jotain uutta? *

Merkitse vain yksi soikio.

- 3 = opin paljon uutta
- 2 = opin jonkin verran uutta
- 1 = en oppinut mitään uutta

4. Oliko opetus mielestäsi omalle ikätasollesi sopivaa? *

Merkitse vain yksi soikio.

Kyllä

Ei

5. Jos vastasit ei, mikä osa opetusta ei mielestäsi vastannut ikätasoa ja miksi?

---

6. Mikä opetuksessa oli parasta?

---

7. Mikä opetuksessa oli mielestäsi huonointa?

---

8. Vapaa palaute

Google ei ole luonut tai hyväksynyt tätä sisältöä.

Google Forms

Liite 3: Opettajien kyselyt

Kysely: Seksuaalikasvatus, Porvoon 6.-luokat

*Pakollinen

1. Oliko oppitunti mielestäsi hyödyllinen? *

Merkitse vain yksi soikio.

- 4 = oppitunti oli erittäin hyödyllinen
 3 = oppitunti oli hyödyllinen
 2 = oppitunti ei ollut hyödyllinen eikä hyödytön
 1 = oppitunti oli tarpeeton

2. Oliko opetus mielestäsi ikätasolle sopivaa? *

Merkitse vain yksi soikio.

- Kyllä
 Ei

3. Mikäli vastasit ei, mikä osa opetusta ei mielestäsi vastannut ikätasoa ja miksi?

_____

4. Oliko materiaali riittävän selkeästi tuotettua?

Merkitse vain yksi soikio.

- Kyllä
 Ei

5. Olisiko mielestäsi hyvä, jos tällainen oppitunti sisältyisi kaikkien 6.-luokkien opetukseen? *

Merkitse vain yksi soikio.

- Kyllä
 Ei

6. Kenen olisi mielestäsi sopivinta pitää tällaiset oppitunnit?

Merkitse vain yksi soikio.

- Luokanvalvoja
 Terveystoimittaja
 Kuraattori
 Joku muu

7. Mikäli vastasit Joku muu, kuka se olisi?

_____

8. Mikä oli mielestäsi opetuksessa parasta?

_____

9. Mitä kehityskohteita havaitsit?

_____

10. Vapaa palaute

_____

Liite 4: Kuraattoreiden kysely

Seksuaalikasvatus, Porvoon 6.-luokat

1. Vastasiko opetusmateriaalin sisältö / siinä käsiteltävät asiat mielestäsi olemassa olevaa tarvetta?

Merkitse vain yksi solkio.

- Kyllä
 Ei
 En osaa sanoa

2. Oliko materiaalikokonaisuus, eli diasarja itsessään ja sen erillinen selitysosa, mielestäsi selkeästi tuotettu ja ymmärrettävä? (5 = erittäin selkeä ja ymmärrettävä, 1 = ei lainkaan selkeä tai ymmärrettävä)

Merkitse vain yksi solkio.

- 5
 4
 3
 2
 1

3. Uskotko, että tulet ottamaan tuotetun materiaalin käyttöön työssäsi, joko osittain tai kokonaan?

Merkitse vain yksi solkio.

- Kyllä
 En
 En osaa sanoa

4. Olisiko mielestäsi hyvä, jos tällainen oppitunti sisältyisi kaikkien 6.-luokkien opetukseen?

Merkitse vain yksi soikio.

- Kyllä
 Ei
 En osaa sanoa

5. Mikäli vastasit Kyllä, kenen olisi mielestäsi sopivinta pitää tällaiset oppitunnit?

_____

6. Voisiko tuotettua materiaalia mielestäsi hyödyntää myös muille luokka-asteille? Jos kyllä, niin mille?

_____

7. Mikä oli mielestäsi tuotetussa materiaalissa parasta?

_____

8. Mitä kehityskohteita havaitsit?

_____

9. Vapaa palaute

_____

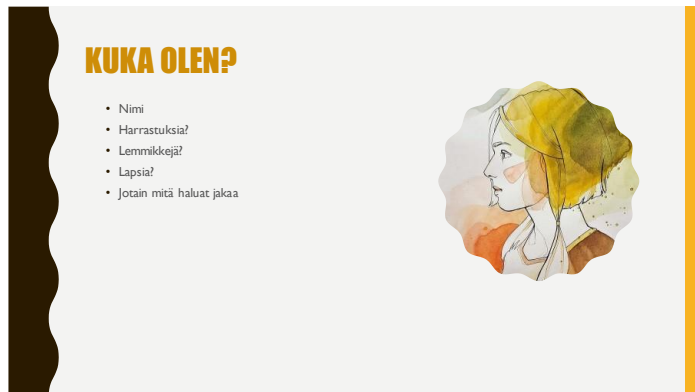
Google ei ole luonut tai hyväksynyt tätä sisältöä.

Google Forms

Liite 5: Diaesityksen selitysoasa

SEKSUAALI-, YHDENVERTAISUUS- JA TURVATAITO-KASVATUSTA 6.LUOKILLE - Diojen selitykset

Dia 1:

KUKA OLEN?

- Nimi
- Harrastuksia?
- Lemmikkejä?
- Lapsia?
- Jotain mitä haluat jakaa

On tärkeää, että esittelette itsenne ja mielellään mahdollisimman ”maanläheisesti”. Esittely on paikallaan myös silloin, vaikka luokka olisi entuudestaan tuttu. Oppilaat tietävät teidät ainostaan omasta työroolistanne esim. kuraattorina. Kun oppilaille muodostuu tunne edes osittaisesta tuttuudesta, luennon aiheita on helpompi käsitellä heidän kanssaan. Kannattaa yrittää miettiä joitain sellaisia asioita, jotka oppilaat voisivat kokea kiinnostavina ja mitkä mahdollisesti lisääisivät vertaisuuden tunnetta. Pieni itselleen naureskelu on tässä kohdassa usein eduksi.

Dia 2:

SEKSUAALIKASVATUS

auttaa tekemään valintoja, jotka parantavat seksuaalista hyvinvointia ja kehittävät osaltaan yhteiskuntaa **myötätuntoiseen, tasa-arvoiseen ja oikeudenmukaiseen suuntaan** (WHO 2010).

Tavoitteina ovat **vastuullisuus, turvallisuus, itsensä hyväksyminen, tasavertaisuus ja nautinnollisuus.**

Seksuaalikasvatus alkaa heti syntymästä!

Maailman terveysjärjestö WHO:n määritelmästä voi painottaa erityisen tärkeinä sanoja ”myötätuntoiseen, tasa-arvoiseen ja oikeudenmukaiseen suuntaan.”

Alin rivi on piilossa eli oppilailta voi ensin kysyä, milloin he uskovat seksuaalikasvatuksen alkavan. Usein tässä vastataan jotain 10-16-vuoden välillä. Kun/jos arvauksia on saatu, voidaan alin rivi paljastaa ja kertoa, että seksuaalikasvatus alkaa siitä hetkestä, kun lapsi syntyy. Varhainen seksuaalikasvatus ilmenee ilmeinä, eleinä, kosketuksena, puheena: ovatko katseet, kosketukset ja äänenpainot luonteeltaan myönteisiä ja helliviä vai esimerkiksi vältteleviä, vihasia tai kovia.

Pienelle lapselle oma keho on kokonaisuudessaan ihmeellinen ja uusi eli varhaista seksuaalikasvatusta on myös esimerkiksi se, saako pieni lapsi tutustua kehoonsa kokonaisuudessaan. Onko siis perheessä ihan yhtä hyväksyttävää se, että lapsi hämmästelee peukaloa, napaa ja varpaita kuin pimppiä tai pippeliäkin, vai sanotaanko jossain kohtaa että tuohon ei saa koskea. Ja opetetaanko, että itseen on hyvä tutustua mutta ohjataan lasta siinä, missä paikassa ja tilassa se on ok ja missä ei (esim. oma huone, lukittu vessa tms.), vai kielletäänkö kokonaan sanoen, että tuo ei ole sallittua. Tämä kaikki vaikuttaa siihen, miten lapsi oppii kokemaan itsensä ja oman seksuaalisuutensa.

Dia 3:

TIEDOT, TAIDOT JA MYÖNTEINEN ASENNE

- Perustietoa ihmiskehoista ja niiden eroavaisuuksista
- Taitoa asettaa omat rajat, sanoa Ei, lähteä pois ja kertoa epämieluisasta tilanteesta jollekin luotettavalle aikuiselle
- Turvallisten ja tyydyttävien ihmissuhteiden luominen
- Vastuun ottaminen
- Oman seksuaalisuuden ymmärtäminen
- Myönteinen asennoituminen omaan kehoon ja samalla myös muiden arvostus ja kunnioitus

Seksuaalikasvatus opettaa tietoja, taitoja ja myönteistä asennoitumista. Perustieto ihmiskehoista tarkoittaa ihmisen biologiaa eli sitä, mistä ihmiskeho koostuu ja miten eri biologisten sukupuolien kehot eroavat toisistaan. Tämän dian voi lukea omin sanoin sellaisenaan.

Dia 4:

MITÄ SEKSUAALISUUS ON?

- Keskeinen osa ihmisyyttä kaikissa elämän vaiheissa
- Sisältää synnynnäisen sukupuolen, oman kokemuksen omasta sukupuolestaan, seksuaalisen suuntautumisen, myöhemmin myös erotiikan, suhteet ja lisääntymisen
- Ilmenemismuotoja voivat olla mm. ajatukset, halut, asenteet, käyttäytyminen ja suhteet
- Omaan seksuaalisuuteen voivat vaikuttaa mm. synnynäiset tekijät, uskonto, kodissa tai muussa asuinpaikassa tapahtuva kasvatustilanne ja muut kasvuympäristöön liittyvät tekijät

Kerrotaan, että seksuaalisuus on keskeinen osa meitä jokaista ja ihminen on seksuaalinen olento kohdusta hautaan. Välissä tapahtuu vaan kehitystä ja muutosta.

Synnynnäisen sukupuolen kohdalla käydään läpi vaihtoehdot synnynnäiselle sukupuolelle eli tyttö, poika ja intersukupuolisuus (=syntyessä piirteitä molemmista sukupuolista). *HUOM! Eri-tyyppisen tärkeää puhujan täydellisen neutraali suhtautuminen asiaan eli intersukupuolisuudesta kerrotaan vailla mitään hämmästelevää sävyä omassa puheessa, sen olemassaolo vaan todetaan.*

Käydään läpi mitä tarkoittaa oma kokemus omasta sukupuolesta ja se, kuinka oma kokemus voi olla eri kuin synnynnäinen sukupuoli. Tyttö voi kokea olevansa tyttö ja poika voi kokea olevansa poika mutta voi olla myös niin, että henkilö kokee syntyneensä ns. väärään sukupuoleen eli kyseessä on transsukupuolisuus. Koettu sukupuoli voi olla esim. tyttö, poika, muunsukupuolinen tai sukupuoleton. Tässä voi olla myös vaihtelua eli koettu sukupuoli voi olla eri päivinä ja hetkissä eri.

Käydään läpi joitain yleisimpiä seksuaalisia suuntautumisia ja avataan oppilaille mitä nämä tarkoittavat. *Huom! Oppilailta voi ensin kysyä, haluaako joku sanoa jotain suuntautumisia mitä tietää.* Yleisesti läpikäytäviä suuntautumisia voivat olla heteroseksuaalisuus eli tyttö poikaan tai poika tyttöön, lesboseksuaalisuus eli tyttö tyttöön, homoseksuaalisuus eli poika poikaan, biseksuaalisuus eli tyttö tai poika sekä tyttöihin että poikiin, panseksuaalisuus eli toisen sukupuolella tai sukupuolettomuudella ei ole mitään väliä vaan kiinnostus kohdistuu ihmiseen ja aseksuaalisuus eli ei koe seksuaalista kiinnostusta toisiin. Kannattaa mainita, että tässä on vain joitain yleisimpiä mutta että erilaisia suuntautumisia on lukuisia määriä.

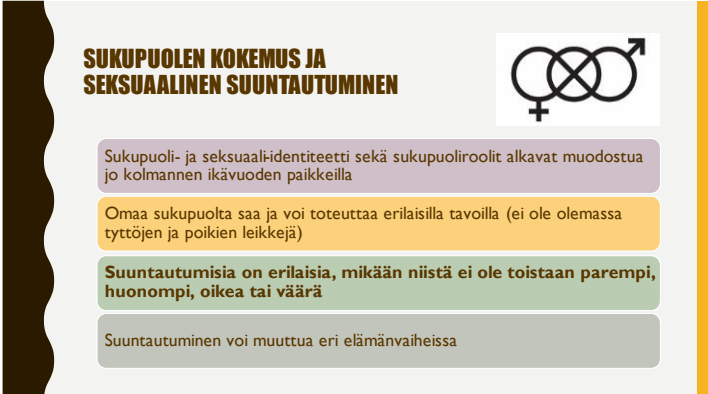
Voidaan myös mainita, että homoseksuaalisuutta esiintyy suurella osalla nisäkkäitä eli kyse ei missään tapauksessa ole jostain epäluonnollisesta asiasta.

Keskustellaan siitä, että itsensä voi määrittellä haluamallaan tavalla mutta pitää muistaa myös se, että kenenkään ei ole pakko määrittellä itseään, jos ei halua tai se ei tunnu siinä hetkessä oikealta. Eli jos kaverit määrittelevät itsensä niin se on täysin ok ja itsensä voi määrittellä, jos haluaa, mutta ei ole missään tapauksessa pakko.

Käydään läpi hieman niitä tekijöitä, jotka voivat vaikuttaa omaan seksuaaliseen kehitykseen eli siihen, saammeko kasvaa sellaisiksi, joita luontaisesti olisimme vai onko joitain sellaisia tekijöitä, jotka ohjaavat seksuaalisuuttamme johonkin suuntaan. Tällaisia voivat olla synnynäiset tekijät (esim. intersukupuolisuus), uskonto, kodissa tai muussa asuinpaikassa tapahtuva kasvatus ja muut kasvuympäristöön liittyvät tekijät kuten esim. kaveripiirin rajoittava vaikutus.

Dia 5:

SUKUPOULEN KOKEMUS JA SEKSUAALINEN SUUNTAUTUMINEN

Sukupuoli- ja seksuaali-identiteetti sekä sukupuoliroolit alkavat muodostua jo kolmannen ikävuoden paikkeilla

Omaa sukupuolta saa ja voi toteuttaa erilaisilla tavoilla (ei ole olemassa tyttöjen ja poikien leikkejä)

Suuntautumisia on erilaisia, mikään niistä ei ole toistaan parempi, huonompi, oikea tai väärä

Suuntautuminen voi muuttua eri elämänvaiheissa

Tässä diassa käydään läpi sitä, että sukupuoli- ja seksuaali-identiteetti alkavat muotoutua jo hyvin nuorena. Kyseessä ei ole siis valinta.

Seksuaalisen suuntautumisen kohdalla korostetaan erityisesti sitä, että vaikka suuntautumisia on erilaisia, ja ne voivat myös muuttua eri elämänvaiheissa, mikään niistä ei ole toistaan parempi tai huonompi. Se, että joku asia ilmenee useammin ei tee siitä oikeaa ja se, että joku asia ilmenee harvemmin ei tee siitä väärää: ne ovat vain keskenään erilaisia.

Dia 6:

LAPSEN PERUSOIKEUKSIA

- Oikeus saada iänmukaista tietoa ja kasvatusta
- Oikeus saada tutustua omaan kehoon
- Oikeus tietää omista oikeuksista
- Oikeus yksityisyyteen
- Oikeus kysyä ja oppia
- Oikeus tulla suojatuksi seksuaaliselta hyväksikäytöltä ja loukkauksilta
- Oikeus tulla kuulluksi ja ymmärretyksi

– Raisa Cacciatore / Västälitto /
Seksuaalioikeudet

Tämän dian voi halutessaan käydä läpi melko nopeasti, jos aikaa on rajallisesti, mutta tarkoituksena on saada lapset ymmärtämään se, että iästä riippumatta heillä on tiettyjä perusoikeuksia. Nämä diaan listatut lasten perusoikeudet ovat vain osa lasten oikeuksista, joita on johdettu ihmisoikeuksista melko runsaasti ja hieman eri sisältöisinä riippuen siitä, mitä aiheuetta kulloinkin käsitellään (tässä siis oikeuksia seksuaalisuuden tulokulmasta).

Viimeisessä kohdassa voi mainita myös siitä, että toisinaan tuntuu, etteivät aikuiset kaiken kiireensä keskellä kuule tai ymmärrä sitä, mitä lapsi yrittää tai haluaa sanoa. Tällöin voi joskus toimia pysäyttäjänä se, että kirjoittaa asiat esim. kirjeeseen tai lähettää asian viestinä. Joskus luettu menee aikuisilla paremmin jakeluun ja pysäyttää kuin puhutut lauseet, vaikka näin ei kuuluisikaan olla.

Dia 7:

SEKSUAALIOIKEUDET KUULUVAT KAIKILLE!

Seksuaalioikeudet ovat *ihmisoikeuksia* ja koskevat kaikkia. Seksuaalioikeuksia ovat:

- Oikeus omaan seksuaalisuuteen
- Oikeus tietoon seksuaalisuudesta
- Oikeus suojella itseään ja tulla suojelluksi
- Oikeus seksuaaliterveyspalveluihin
- Oikeus tasa-arvoon ja syrjimättömyyteen
- Oikeus yksityisyyteen
- Oikeus vaikuttaa

Tässä diassa korostetaan sitä, että seksuaalioikeudet ovat osa jakamattomia ihmisoikeuksia ja ne kuuluvat jokaiselle, ei ainoastaan joillekin ihmisille tai ihmisryhmille. Käydään läpi lihavoitujen oikeuksien kohdalla se, mitä näistä kustakin oikeudesta on kirjattu Maailman terveysjärjestö WHO:n toimesta ylös, kuitenkin tässä yhteydessä ikätason mukaisesti tyypistettynä.

Kohta 1: Oikeus omaan seksuaalisuuteen

”Tämä seksuaalioikeus pitää sisällään jokaisen oikeuden päättää omasta seksuaalielämästä ja oikeuden seksuaaliseen nautintoon. Jokaisella on oikeus toteuttaa ja nauttia oman seksuaalisen suuntautumisen mukaisesta seksuaalisuudesta ja oikeus ilmaista omaa sukupuolta halumallaan tavalla. Ketään ei saa pakottaa tai painostaa seksuaalisiin tekoihin.”

Kun on luettu läpi määritelmä, käydään pieni keskustelu aiheesta, jos se on mahdollista. Jokainen on lähtökohtaisesti sitä mieltä, että heillä on oikeus heidän omaan seksuaalisuuteensa ja kenelläkään toisella ei ole oikeutta tulla sanomaan mitä he saavat tuntea tai olla. Tulee kuitenkin muistaa, että tämä tie kulkee kahteen suuntaan eli **samalla kun itsellä on oikeus omaan seksuaalisuuteen, niin on kaikilla muillakin**. Ei siis voida ajatella niin, että minulla on oikeus omaan seksuaalisuuteeni, eikä se kuulu kenellekään, mutta minulla on kyllä haluessani oikeus arvostella ja arvioida muiden seksuaalisuutta. **HUOM!!! Jos joku nostaa tässä kohtaa esiin pedofiilit ja sen, että heillä ei ole oikeutta omaan seksuaalisuuteensa niin kyllä heilläkin on. Pedofilia ei ole valinta vaan se alkaa ilmetä jo teini-iässä, kun ihastuksien ikä ei nousekaan samalla kun oma ikä nousee. Heillä on siis oikeus omaan seksuaalisuuteensa, jota he eivät ole itse valinneet, mutta heillä ei ole oikeutta toteuttaa sitä niin, että se loukkaisi kenenkään toisen koskemattomuutta. Eli he voivat toteuttaa sitä ajatuksissaan mutta eivät teoissaan. Sama siis kaikissa muissakin kohdehäiriöissä, jotka katsotaan lain vastaisiksi. Tuskin nousee esiin ala-asteikäisten parissa mutta kannattaa silti tiedostaa tämä.**

Kohta 2: Oikeus tietoon seksuaalisuudesta

”Tämän seksuaalioikeuden mukaan jokaisella ihmisellä on oikeus saada tietoa seksuaalisuudesta ja siihen liittyvistä oikeuksista ja velvollisuuksista. Jokaisella on oikeus saada tarvittavat tiedot, joilla voi suojella itseään ja tehdä itsensä kannalta hyviä päätöksiä.”

Tämä oikeus toteutuu Suomessa erittäin hyvin, ei ole sensuuria tms. ja tietoa on erittäin kattavasti saatavilla mutta kannattaa miettiä sitä, mistä lähteestä saa todennäköisimmin paikansa pitävää tietoa eli että esimerkiksi Väestöliiton tai jonkin seksuaalijärjestön sivuilta saa todennäköisemmin totuudenmukaisen vastauksen kuin vaikkapa Tiktok-videosta.

Kohta 3: Oikeus suojella itseään ja tulla suojelluksi

”Jokaisella ihmisellä on oikeus ruumiilliseen koskemattomuuteen, turvallisuuteen ja itsemääräämisoikeuteen. Jokaisella on oikeus päättää itse, meneekö naimisiin ja hankkiiko lapsia. Jokaisella on oikeus tulla suojelluksi väkivallalta.”

Luetaan tämä mutta sanotaan, että tähän palataan tarkemmin luennon toisella puoliskolla.

Kohta 5: Oikeus tasa-arvoon ja syrjimättömyyteen

”Tämän seksuaalioikeuden mukaan jokaisella on oikeus olla olemassa ilman pelkoa syrjinnästä, vähättelystä ja väkivallasta. Kaikilla on samat oikeudet ja vastuut ja mahdollisuus osallistua yhteiskunnan toimintaan. Ketään ei saa syrjiä sukupuoleen, luokkaan, uskonnolliseen, kulttuuriseen tai etniseen taustaan, seksuaaliseen suuntautumiseen, sukupuolen ilmaisuun, ikään tai vammaisuuteen perustuen.”

Tämän kohdalle voi pysähtyä pidemmäksikin aikaa ja käydä keskustelua siitä, että tätä oikeutta rikotaan todennäköisesti kaikkein eniten, ikäluokasta riippumatta. Voi yhdessä pohtia sitä, mistä syrjintä ja epätasa-arvoisuus voisivat johtua (esim. pelko tuntemattoman edessä, kasvatus jne.) Samoin voi nostaa ihmisen luontaisen tarpeen kuulua joukkoon ja pelon siitä, että tulee jätetyksi ryhmän ulkopuolelle. Tällöin henkilö voi helposti sanoa tai tehdä jotain sellaista, mitä ei oikeasti ajattele, kun halu sulautua laumaan on niin vahva. Kannattaa yrittää miettiä joitain tilanteita omasta elämästä, milloin on itse sanonut tai tehnyt jotain mitä ei oikeasti ajattele tai milloin itse on kohdistettu tällaista. Pääkohtana tässä pohdinnassa se, että kun uskallamme olla omia itsejämme ja sanoa sen, mitä oikeasti ajattelemmme välittämättä uskomastamme ryhmäpaineesta, on helpompaa päästä kohti tasa-arvoisempaa ja syrjimättömämpää yhteiskuntaa.

Kohta 6: Oikeus yksityisyyteen

”Tämän seksuaalioikeuden mukaan jokainen saa päättää itse minkä verran kertoo omasta seksuaalisuudesta ja sen toteuttamisesta. Kaikilla ihmisillä on oikeus yksityisyyteen, myös ihmisillä, jotka ovat riippuvaisia muista ihmisistä. Oikeus yksityisyyteen koskee myös digitaalista ympäristöä. Jokaisella on oikeus päättää, mitä kuvia tai videomateriaalia itsestä jaaetaan muiden ihmisten nähtäville.”

Kun on luettu määritelmä, kerrotaan että tähän paneudutaan tarkemmin luennon toisella osuudella.

Dia 8:

JOS IHMISOIKEUKSIA LOUKATAAN: KIUSSAAMINEN RIKOKSENA

- Yksityiselämää loukkaavan tiedon levittäminen:** tiedon, vihjauksen tai kuvan levittäminen, että teko on omaan aiheuttamaan vahinkoa tai kärsimystä loukatulle tai aiheuttaa häneen kohdistuvaa halveksuntaa
- Kunnianloukkausaiheellisen tiedon tai vihjauksen esittäminen:** perättömien tietojen levittäminen tai toista häpäisevien asioiden kertominen aiheuttaen vahinkoa, kärsimystä tai halveksuntaa loukatulle
- Rangaistava vihapuhe:** väsymistä, joka täyttää rikoksen tunnusmerkit. Yleisiä rikosnimikkeitä: kiihottaminen kansaryhmiä vastaan, kunnianloukkaus, yksityiselämää loukkaava tiedon levittäminen tai uskonrauhan rikkominen
- Vainoamintilanne,** jossa jokoistuvasti uhkaa, seuraa, tarkkailee, ottaa yhteyttä tai muualla tavalla vainoaa toista siten, että se on omaan aiheuttamaan vahinkoa tai kärsimystä. Esim. kiusausten pitkään jatkunut seuraaminen koulumatkalla tai koulupäivän jälkeen.

Tämän dian voi tässä yhteydessä käydä läpi melko nopeastikin, jos aikaa on niukasti. Toisaalta taas tähän voi käyttää myös kokonaisen oppitunnin, sillä aihe on tärkeä. Olennaista on kuitenkin se, että lapset ymmärtävät kiusaamisen vakavuuden eli käydään läpi sitä, milloin kiusaaminen voi täyttää rikoksen tunnusmerkit. Tähän voi ottaa esimerkkeiksi esim. kuvien ja tiedon levittämisen, nimittelyn jne. ja on hyvä, jos tähän saa kytkettyä jotain todellisia esimerkkejä peruskoulumaailmasta. Vaikka alle 15-vuotiaat eivät ole rikosoikeudellisessa vastuussa, eivät he silti ole täysin vailla vastuuta ja kiusaaminen voi johtaa heilläkin rikosilmoituksiin mikä voi puolestaan johtaa lastensuojeluilmoituksiin jne. Tässä tulee huomioida kuitenkin sensitiivisyys niin, ettei tule uhkaileva vaikutelma vaan asioista puhutaan enemmänkin toteavalla tasolla. Tällöin asia menee usein myös paremmin perille.

Dia 9:

TEHTÄVÄ 1: MITEN VOISITTE KAVEREINA AUTTAA JA TUKEA NOMIA

Moi! Oon 13-vuotias trans-nuori ja mulla on asiat periaatteessa ihan ok. Mulla on pari hyvää kaveria ja koulussa sujuu ihan hyvin enkä oo joutunut kiusatuksi. Oon myös löytänyt muita sateenkaarinuoria mun paikkakunnalta, kun nuorisoyhteisötekijät osasi viikata yhdestä sojivasta ryhmästä, ja mulla ei oo silleen yksinäinen olo. Mun ongelmana on kuitenkin mun vanhemmat. Ne ei oikein ymmärrä tätä mun muunsukupuolisuutta ja ne sättelee et tää on vaan joku vaihe, joka menee iän myötä ohi. Sitmä oon pyytänyt että ne kutsuisi mua Nomiksi niinku muutkin, mutta ne käyttää silti musta jatkuvasti mun vanhaa nimeä ja se tuntuu musta pahalta.

- 1) Kenen kanssa Nomi voisi jutella asiasta?
- 2) Miten Nomin vanhemmat voisi saada ymmärtämään, että asia on Nomille aito ja tärkeä?

Luetaan esimerkki ja selitetään vielä auki, mitä tarkoittaa trans-nuori (= kokee oman sukupuolensa muuksi kuin siksi miksi on syntynyt). Samoin voidaan mainita, että trans-nuoret kokevat usein erittäin voimakkaita tunteita nimeään kohtaan ja vanhaan nimeen viitataan usein termillä ”kuollut nimi” ja sen käyttö on erittäin loukkaavaa.

Kysellään oppilailta kohtia 1 ja 2. Jos oppilailta ei tule mitään ehdotuksia, kohtaan 1 voi nimetä esim. kuraattorin, terveydenhoitajan, psykologin, jonkun muun turvallisen aikuisen, sukulaisen tms.

Kohdassa 2 puhutaan siitä, että Nomin vanhemmilla ei ole välttämättä tietoa ja ymmärrystä asiasta. Mietitään oppilaiden kanssa sitä, miten vanhemmille voisi saada lisää tietoa asiasta. (Esim. Väestöliiton tai Sexpo ry:n nettisivut & palvelut, tietokirjallisuus aiheesta, WHO:n kirjaamien seksuaalioikeuksien läpikäynti jne.)

Dia 10:

Suomen laissa on asetettu ikäraajat sille, minkä ikäisen kanssa voi olla seksuaalisessa kanssakäymisessä. Tämä tarkoittaa siis kaikkea seksuaalista toimintaa eli ei ainoastaan koskettamista ja seksiä vaan myös seksuaalissävytteistä puhetta, viestintää, kuvien lähettämistä tai pyytämistä.

Ns. yleinen suojaikäraja on 16 vuotta eli lain mukaan yli 16-vuotias ei saa olla seksuaalisesti kanssakäymisessä alle 16-vuotiaan kanssa. Lain tarkoitus on suojella lapsia ja nuoria seksuaaliselta hyväksikäytöltä ja estää selkeästi vanhemman henkilön yritykset alistaa kehityksessään vielä keskeneräinen nuori, omien halujensa tyydyttäjäksi. Selkeästi vanhemmalle ei ole olemassa yksiselitteistä ikäeroa, sillä fyysinen ja psyykinen kasvu ja kehitys ovat hyvin yksilöllisiä. Joku 15-vuotias voi olla ikäistään paljon vanhemman oloinen ja joku 17-vuotias voi olla ikäistään paljon nuoremman oloinen. Lain tarkoitus ei ole estää seurustelua eli jos 15-vuotias ja 16-vuotias seurustelevat toisiaan kunnioittaen, eivät rikoksen merkit tässä lähtökohtaisesti täyty, ajatuksella että kyseessä ei ole hyväksikäyttö vaan tasavertainen kahdenkeskinen suhde.

Korotettu suojaikäraja 18v koskee sellaista tilannetta, missä vanhempi osapuoli on jollain tavalla määräävässä tai vaikuttavassa asemassa nuoreen nähden eli on esimerkiksi valmentaja, nuoriso-ohjaaja, opettaja tms.

Lain asettamien rajojen lisäksi jokaisella on omat, henkilökohtaiset turvarajat (eli kuinka lähelle toisen päästää ja mikä puhe tai teko on ok ja mikä ei) ja rajat ovat usein hyvinkin erilaiset eri ihmisille (esim. läheinen ihminen ns. puolittutu, vieras tai epämiellyttäväksi koettu henkilö) mutta sen lisäksi ne voivat vaihdella myös saman henkilön suhteen. Eli jos esim. seurustelukumppanilta saatu halaus tuntuu tosi hyvältä juuri nyt, ei tilanne ole välttämättä seuraavana iltapäivänä sama, koska välissä on voinut tapahtua muutoksia tunnetiloissa, asioissa jne. Ainoa keino olla täysin varma siitä, onko joku asia toiselle ok, on kysyä.

HUOM! Toisten henkilökohtaisten turvarajojen kunnioittaminen koskee myös kaveri- ja muita ihmissuhteita!

Dia 11:

GROOMING = aikuisen henkilön tekemät valmistelut, joiden tavoitteena on toteuttaa lapsen tai nuoren seksuaalinen hyväksikäyttö

Yhteydenotto yleisimmän soimen kautta	Epärehellisyys omasta henkilöllisyydestä
Alussa houkutteluvaihe, jossa yritetään saada luottamus (mm. hauskat kommentoinnit ja kehuminen)	Hämmennetään kehuilla ja kommentilla niin, että ajatukset ja harkinta hämärtyvät
Houkutteluvaihe voi kestää jopa kuukausia	Kuvien kalastelua tai pyrkimys tavata

"Mä oon jo aika vanha."
 "Toi tuntuu siltä että se oikeesti ymmärtää mua."
 "Oon kiinnostava ja ihailtu."
 "Tää tuntuu aika jännältä ja kiihottavalta."

Groomingilla tarkoitetaan aikuisen tekemää tietoista ja tavoitteellista toimintaa, jonka tavoitteena on aikaansaada seksuaalinen kontakti lapseen tai houkutella lapsi toimimaan seksuaalisella tavalla. Hyväksikäyttöön tähtäävä houkuttelu voi tapahtua kasvokkain tai netin välityksellä. Grooming kohdistuu kaikkiin sukupuoliin mutta useimmiten teon kohteena on tyttö. Samoin tekijä voi edustaa mitä sukupuolta tahansa mutta on useimmiten mies.

Suurimmassa riskiryhmässä verkkovälitteisessä seksuaalirikollisuudessa ovat tutkimustiedon valossa 9-12-vuotiaat lapset, joiden on hyvin hankalaa osata tunnistaa rikokseen tähtäävää vuorovaikutusta. Tekijät ovat usein myös äärimmäisen taitavia omassa toiminnassaan ja tietävät tarkalleen, miten saada lapsi toimimaan niin, että tekijän tavoitteet täyttyvät sekä kuvien tai videomateriaalin saamisessa että myös lapsen hiljentämisessä häpeän tunnetta hyödyntäen.

Tekijä voi käyttää valeprofiilia, jonka avulla on mahdollista päästä lähemmäksi lasta. Profiili voidaan luoda niin, että se sopisi mahdollisimman hyvin lapsen profiilista ilmeneviin seikkoihin (esim. ikä, harrastukset jne.) Esimerkiksi profiilissaan 11-vuotiaana keppihevostyttönä

esiintyvä Lilli voi siis todellisuudessa olla 60-vuotias mieshenkilö. Joskus groomeri voi käyttää myös todellista ikäänsä, jolloin lapsi tai nuori voi ihastua ajatukseen, että on jo aika vanha, kun joku parikymppinen jaksaa viestitellä kiinnostuneen oloisena hänen kanssaan. Groomerit voivat toimia myös pelimaailmassa ja luvata siellä erilaisia lasta kiinnostavia asioita esim. kuvaa tai videota vastaan.

Dian oikeassa laidassa olevia esimerkkejä lasten tunnetiloista tulee normalisoida: on täysin normaalia, että lapsi kokee tällaisia tuntemuksia. Näihin groomerit myös pyrkivät ja koska he ovat tekemisessään taitavia, he tietävä miten nämä tunnetilat saavutetaan. Kannattaa muistuttaa oppilaita kuitenkin siitä, että vaikka myönteiseksi koettu tunnetila siitä, että kokee olevansa jo aika vanha, on varsin tavallinen, yksikään groomeri ei lähesty lapsia sen takia että kokee heidät aika vanhoiksi vaan vain ja ainoastaan siksi, että he ovat lapsia.

Dia 12:

MUA ON YRITETTY HOUKUTELLA, MITÄ TEEN?

Kyse on AINA lapsenseksuaalisesta hyväksikäytöstä, joka on rikosoikeudellisesti rangaistava teko

Älä häpeä ja salaille, et ole tehnyt mitään väärää! Houkutteluun syllistynyt aikuinen puolestaan on

Ota screenshotit, älä poista viestejä!

Kerro asiasta luotettavalle aikuiselle, tehkää ilmoitus poliisille.

Muista, että kertomalla asiasta eteenpäin voit vaikuttaa siihen, ettei joku toinen lapsi tai nuori enää joutuisi saman henkilön uhriksi.

Koska groomerit ovat taitavia, he saattavat myös onnistua aikeissaan. Jos näin on tapahtunut, tässä tulee ehdottomasti korostaa sitä, että lapsi ei ole tehnyt mitään väärää, vaan väärintekijä on aina se aikuinen, joka on syllistynyt houkutteluun. Ainoa, jonka kuuluu tuntea siinä tilanteessa häpeää on siis tekijä, ei lapsi, hänen vanhempansa tai muu ulkopuolinen taho.

Korostakaa sitä, että kun kyseessä on alle 16-vuotias lapsi, kyseessä on aina rikosoikeudellisesti rangaistava lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö. Seksuaalinen hyväksikäyttö ei siis edellytä kohtaamista tosimaailmassa.

Jos tekijä uhkailee tai kiristää lasta, lapsen on hyvä tiedostaa, että tekijä tekee näin vain ja ainoastaan siitä syystä, että ei halua jäädä kiinni eli tekijän motiivina on pelko.

Vaikka kuinka ahdistaisi ja hävettäisi kertoa, kertominen on äärettömän tärkeää sekä lapsen oman hyvinvoinnin takia että sen vuoksi, etteivät muut lapset joutuisi saman tekijän uhreiksi.

Tässä voi nostaa esiin esimerkin Keski-Suomesta: Jyväskylässä paljastui vuonna 2021 laaja seksuaalirikos, jossa uhreja on epäilty olevan yli 200. Alakouluikäiseksi tekeytynyt tekijä houkutteli lukuisia lapsia seksuaalisiin tekoihin ja nuorimmat uhreista olivat vasta 8-vuotiaita. Uhrien suuresta määrästä huolimatta näistä teoista oli tehty vain yksi rikosilmoitus eli ainoastaan yksi uhreista oli uskaltanut kertoa teosta huoltajilleen. Tämän yhden rikosilmoituksen myötä siis paljastui n. 200 muuta ja uhreja olisi varmasti tullut ajan myötä huomattavasti enemmänkin.

Diat 13 ja 14:

**KOULUTERVEYSKYSELY 2021,
4. JA 5. LUOKKA, PORVOO**

Kokenut seksuaalista kommentointia, ehdottelua, viestittelyä tai kuvamateriaalin näyttämistä vuoden aikana?

Tytöt 12,9 % = 62 tyttöä
Pojat 8,1 % = 38 poikaa

Vuoden 2019 tulokset: 😊

Tytöt 4,7 % = 24 tyttöä
Pojat 3 % = 15 poikaa

Vuoden 2021 kouluterveyskyselyssä vain 39,4 % Porvoon 4 ja 5-luokkalaisista vastasi kertoneensa kokemastaan seksuaalisesta häirinnästä tai väkivallasta luottamalleen aikuiselle.

Yli 60 % jätti siis kertomatta.

KERRO. AINA.

Nämä diat tuovat edellä käsitellyt aiheet vielä lähemmäksi, sillä tulokset ovat Porvoon kouluterveyskyselyistä. Kannattaa pyytää lapsia kiinnittämään huomionsa erityisesti tapahtuneeseen muutokseen välillä 2019-2021. Lapsille voi myös kertoa, että kun mennään yläasteikäisiin, vastaavat luvut ovat jo välillä 30-50 %.

Dia 15:

SUA VARTEN SOMESSA
SUA VARTEN. SUN PUOLELLA.

Oletko nähnyt somessa jotain sellaista, mikä aiheutti hämmennystä ja fiilis jäi vähän kummalliseksi?

Oletko saanut somessa ilkeän viestin tai ahdistavan kommentin ja se on jäänyt mietityttämään?

Onko joku lähettänyt sinulle alastonkuvia tai pyytänyt niitä?

Oletko epävarma siitä, oletko kokenut häirintää vai et?

Voit laittaa yksityisviestiä 24/7. Jokaiseen nuorelta tulevaan yhteydenottoon vastataan, eikä ketään jätetä yksin ja ilman tukea.

suavarten_official   suavarten_timi

Jos lapsella ei ole ketään sellaista aikuista, kenelle uskaltaisi puhua asiasta? Sua varten somessa on Setlementtityöryhmän alainen hanke, joka keskittyy nimenomaisesti somessa tapahtuvaan häirintään. Hankkeessa työskentelevät koulutetut aikuiset ovat lasten ja nuorten tavoitettavissa Tiktokissa, Instagramissa ja SnapChatissa 24/7. Viestiä voi siis laittaa minä vuorokaudenaikana ja viikonpäivänä tahansa eli vaikka päivystäjä ei olekaan jatkuvasti paikalla, jokaiseen lapselta tai nuorelta tulleeseen viestiin vastataan ja heitä autetaan. Useimmiten pahat ajatukset alkavat vaivata iltaisin ja ennen nukkumaan menoa ja silloin voi auttaa jo se, että laittaa viestin ja vaikka ei saisikaan heti vastausta, tietää silti että vastaus kyllä tulee ja asiat lähtevät selviämään. Sua varten somessa -tiimi voi olla lapsen tai nuoren apuna myös siinä, kun vanhemmille tai muille huoltajille kerrotaan lapsen kokemasta häirinnästä ja sieltä saa apua ja neuvoja myös rikosilmoituksen tekemiseen.

Lapsia voi kehottaa painamaan Sua varten somessa mieleen jo siitäkin syystä, että osaavat tarvittaessa auttaa ja ohjata oikeaan suuntaan, jos esimerkiksi kaveri joutuisi häirinnän kohteeksi.

Diat 16, 17 ja 18:

Näissä ns. täytetehtävissä on vastaukset piilotettuna. Oppilaita voi pyytää esim. viittaamaan sen vaihtoehdon kohdalla, mikä on omasta mielestä oikein. Voi sanoa myös, että oikeita vaihtoehtoja voi olla useampiakin.

VILLE- ANSELMIN ON LÄHETTÄNYT NETTITUTULLE ITSESTÄÄN PALJASTAVIA KUVIA .NETTITUTTU URHAA LEVITTÄÄ VILLE - ANSELMIN KUVIA.MITÄ VILLE- ANSELMIN VOI TEHDÄ?

a) Ville-Anselmin kannattaa tehdä, kuten kiristäjä pyytää
 b) Mitään ei ole tehtävissä, koska Ville-Anselmi lähetti kuvat omasta tahdostaan.
 c) Ville-Anselmin kannattaa tallentaa todisteet kiristyksestä ja hakea apua.

Vastaus: c. Vaikka Ville-Anselmi on itse lähettänyt paljastavia kuvia, vastaanottajalla ei ole lupaa levittää niitä eteenpäin. Kiristäjän pyyntöihin ei tule vastata, vaan keskustelusta tulee ottaa kuvakaappaus ja hakea apua poliisilta sekä keskustella asiasta muun luotettavan tahon kanssa.

MIKÄ ON SEKSUAALIVÄKIVALTA?

a) Painostaminen tai pakottaminen johonkin seksuaaliseen tekoon
 b) Luvaton koskettelu
 c) Ei-toivotut seksiviestit ja kuvat sukelmistä

Vastaus: a, b ja c. Seksuaaliväkivalta on seksuaalisia tekoja ja niiden yrityksiä ilman toisen suostumista.
Seksuaaliväkivallaksi luetaan myös eikotoivotut seksuaaliset kommentit ja lähestymiset. Oman hyvinvoinnin kannalta on tärkeää hakea apua luotettavalta aikuiselta.

KATHERIINA ON SAANUT SEKSUAALISÄVYTTÄISEN KUVAN , JOSTA HÄMMENTYY, EIKÄ OLISI HALUNNUT SAADA SELLAISTA. HÄNEN KANNATTAA ...

a) jakaa kuva kaikille kavereille
 b) pysyä asiasta hiljaa eikä puhua kenellekään, koska se olisi noloa.
 c) kertoa lähettäjälle, ettei halua sellaisia kuvia ja estää lähettäjä palvelussa jota käytetään.

Vastaus: c. Kuvan lähettäjälle kannattaa kertoa, ettei halua vastaanottaa epämiellyttäviä kuvia. Käyttäjän voi estää ja ilmoittaa palvelun ylläpidolle. Kannattaa myös puhua luotettavan ystävän ja/tai aikuisen kanssa.

Jos aikuinen lähettää alle 16-vuotiaalle seksuaaliviritteistä materiaalia, kyseessä on rikos. Tällöin tehdään poliisille rikosilmoitus, jonka voi tehdä yhdessä luotettavan aikuisen kanssa.

Muuta ohjeistusta

Kaikkia dioja saa muokata itselleen sopivammiksi ja se on jopa suotavaa, sillä tällöin materiaali sisäistyy itselle paremmin ja myös sen esittäminen on luontevampaa. Väleihin voi myös halutessaan lisätä omasta mielestään sopivia ajatelmia.

Huom! Itselleen vastentahtoisesti tällaista aihetta ei missään tapauksessa voi eikä saa - varsinkaan opetustilanteessa lasten ja nuorten kanssa - käsitellä, sillä oma tunnetila välittyy automaattisesti opetukseen ja samalla vääjäämättä vääristää opetettavan materiaalin sisältöä. Vahva eettinen ymmärrys on siis ensiarvoisen tärkeää silloin, kun seksuaalikasvatusmateriaalia käsitellään kasvussa ja kehityksessään kesken olevien lasten ja nuorten parissa.

On myös olennaista säilyttää kautta linjan mahdollisimman neutraali asenne, kun näitä asioita oppilaiden kanssa käsittelee.

Materiaalin voi käydä läpi tuplatuntina tai jakaa kahdelle erilliselle oppitunnille. Seksuaalisuuteen, yhdenvertaisuuteen ja moninaisuuteen liittyvä materiaali voidaan irrottaa myös täysin omaksi osiokseen ja käydä läpi esimerkiksi 7-luokkalaisten kanssa. Vastaavasti seksuaaliseen häirintään liittyvän osion voi irrottaa muusta materiaalista ja käydä sitä läpi 4. - ja 5.-luokkalaisten kanssa, sillä tässä iässä alttius joutua verkkovälitteisen seksuaalisen häirinnän uhriksi on jo melko suuri. Mitä varhaisemmassa vaiheessa lapsille annetaan oppia ja ymmärrystä suojautua verkossa tapahtuvalta häirinnältä, sitä suuremmat ovat turvataitokasvatuksen vaikutukset.

Oppilaita voi osallistaa tunteihin esimerkiksi sillä, että heille jakaa tunnin alussa *keskenään samanvärisiä* PostIt-lappuja, joille he voivat kirjoittaa aiheeseen liittyviä kysymyksiä anonyymisti. Samoin heille voi jakaa näitä lappuja tunnin loppupuolella, jolloin voivat kirjata lappuihin niitä asioita, jotka jäivät mietityttämään. Yksityisyyden suojan vuoksi ohjaaja voi ohjeistaa, että kun oppilaat ovat kirjoittaneet kysymykset lapuille, he liimaavat päällimmäiseksi tyhjän lapun, jotta muut eivät voi nähdä mitä kukakin on kirjoittanut. Ohjaaja kerää kirjatut kysymykset nippuun ja näitä asioita voi käsitellä ohjaajan omien kykyjen ja aikataulun mukaan joko oppitunnin aikana, sen päätteeksi tai luvata antaa kysymyksiin vastaukset jälkikäteen.

Oppilaille voi luoda myös esim. Kahoot-tietovisan oppimateriaalin perusteella.

Jos ja kun oppilaat esittävät tunnin aikana kysymyksen, johon et osaa vastata, kerro se rehellisesti ja lupaa, että selvität asian ja kerrot vastauksen heille seuraavalla kerralla tai että lähetät vastauksen luokan omalle opettajalle jälkikäteen.

Ja lopuksi: usko itseesi, se menee hyvin!

Liite 6: Tutkimuslupahakemus

Sosiaali- ja terveystoimi
Tutkimuslupa-hakemus

1 (3)

Hakijan tiedot	Nimi		
	Katuosoite	Postinumero	Postitoimipaikka
	Puhelin	Sähköpostiosoite	
	Tutkimuslaitos, oppilaitos tai muu yhteisö	Hakijan tehtävä/virka-asema	
Tutkimuksen ohjaaja	Nimi		Oppiarvo ja ammatti
	Toimipaikka ja osoite		
	Puhelin	Sähköpostiosoite	
Päiväys ja allekirjoitus	Paikka ja päivämäärä	Hakijan allekirjoitus	
Päätätjä täyttää	Tutkimusluvan myöntäminen		
	☐ Tutkimuslupa myönnetään ☐ Tutkimuslupaa ei myönnetä		
	Myöntämisen ehdot		
	☐ Tutkimuksen myöntämisen ja tietojen luovuttamisen ehtona on, että tutkimuksen tekijä sitoutuu huolehtimaan tietojen käsittelystä ottaen huomioon henkilötietojen käsittelyä koskevan lainsäädännön. Tutkimuksen tekijä on velvollinen käyttämään tietoja luottamuksellisesti ja ainoastaan tämän tutkimuksen tekemiseksi. Tutkimuksen valmistuttua tiedot on hävitettävä asianmukaisella tavalla.		
	☐ Hakijan tulee toimittaa valmis raportti tutkimuksen valmistuttua		
	☐ Muut ehdot		
	Perustelut myöntämättä jättämiselle		
Päiväys ja päätäjän allekirjoitus	Paikka ja päivämäärä	Allekirjoitus	

Sosiaali- ja terveystoimi
Tutkimuslupa-hakemus

2 (3)

TIIVISTELMÄ TUTKIMUSSUUNNITELMASTA

Tutkimuksen tekijä/ -t	
Tutkimuksen nimi	
Tutkimuksen tausta	
Tutkimuksen tavoitteet ja tutkimusongelmat	
Tutkimuksen aikataulu	
Liittyykö tutkimukseen tutkimuseettisiä ongelmia? Jos liittyy, mitä?	
Porvoon kaupungin sosiaali- ja terveystoimen rooli tutkimuksessa (vastuut, velvoitukset ja hyöty)	

Sosiaal- ja terveystoimi
Tutkimuslupa-hakemus

3 (3)

Tutkimuksen budjetti ja rahoittajat	
--	--

Liitteet

- Tutkimussuunnitelma
- Rekisteriseloste
- Tutkimuseettinen ennakoarviointilausunto
- Muut liitteet (esim. kyselylomake) _____

Liite 7: Työelämän palaute

AMMATTIKORKEAKOULU
University of Applied Sciences

Työelämän palaute

8.12.2015/ba

Hyvä työelämän edustaja

Kiitos, että tarjositte Laurea-ammattikorkeakoulun opiskelijalle/opiskelijoille mahdollisuuden tehdä opinnäytetyö yrityksenne/organisaatioonne. Työelämän kehittäminen on tärkeä osa opinnäytetöidemme arvioinnissa. Pyydämme näkemystänne.

Yrityksen/organisaation nimi	Porvoon kaupunki/ oppilashuolto
Työelämän edustajan/Arvioijan nimi ja tehtävänimike	Anne Tukiainen ja Victoria von Etter Kuraattori
Opinnäytetyön ohjaaja yrityksessä/organisaatiossa	Anne Tukiainen ja Victoria von Etter
Opinnäytetyön tekijät	Heidi Saari
Miten yrityksenne/organisaatioonne hyödyntää tehtyä opinnäytetyötä?	
Kuraattorit voivat hyödyntää tehtyä materiaalia alalyäkouluissa yhteisöllisessä työssään. Materiaalia voidaan hyödyntää osana oppilashuollon vuosikelloa. Materiaali on informatiivinen myös yksilötyöhön.	
Mitä uutta ja/tai odottamatonta tuli esille opinnäytetyöprosessin aikana tai tuloksissa?	
Positiivinen palaute ja lasten/nuorten tarve tiedolle oli yllättävää. Opettajat ottivat myös tunnit ja materiaalin yllättävän hyvin vastaan. Lasten/nuorten kokemus seksuaalinen häirintä somessa yllätti, vaikka olikin tiedossa. Tämä kertoo suuresta tarpeesta materiaalille.	
Miten kuvailisitte yhteistyötä opinnäytetyöntekijän/-tekijöiden kanssa?	
Yhteistyön tekeminen oli helppoa ja Heidi on ammattitaitoinen yhteistyökumppani. Heidi on aktiivinen ja omatoiminen.	
Haluaisitteko jatkossakin tarjota opiskelijoillemme opinnäytetyön aiheita tai harjoittelupaikkoja? Miten haluaisitte kehittää yrityksenne/organisaatioonne ja Laurea-ammattikorkeakoulun yhteistyötä?	
Haluaisimme jatkossakin harjoitella opiskelijoita sekä tarjota mahdollisuuksia opinnäytetyöhön. Toivoisimme että Laurean puolelta hyödynnettäisiin mahdollisuuksia yhteistyöhön useammin mm. lyhyisiin projekteihin. Toivoisimme myös tietoa tulevista kursseista jotka liittyvät koulun sosiaalityöhön, jotta voisimme myös tarvittaessa olemaan teihin yhteydessä. Tulemme myös mielellämme kertomaan työstämme opintojaksoille.	

AMMATTIKORKEAKOULU
University of Applied Sciences

Työelämän palaute

8.12.2015/ba

Paikka ja päivämäärä	Porvoo 3.11.2022
Työelämän edustajan/arvioijan allekirjoitus	Anne ja Victoria
Nimensevennys	
Voitte palauttaa lomakkeen myös ilman allekirjoitusta sähköpostilla joko suoraan koulun ohjaajalle tai opinnäytetyöntekijälle, joka välittää viestin ohjaajalleen siten, että viestiketjusta näkyy allekirjoittajan sähköpostiosoite.	